

جدید

2025-yil 24-yanvar
№ 4(56)

www.jadid.uz

Tilda, fikrda, ishda birlik!

Jadid

adabiy, ilmiy-ma'rifiy va ijtimoiy haftalik gazeta

@Jadid_uz

@Jadidmediauz

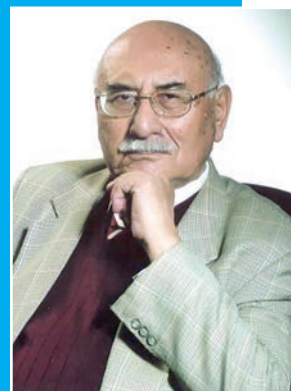
@Jadid_rasmiy

@Jadid_uz

O'ZBEK KINO SAN'ATINING DARG'ASI

"...Shuhrat Abbosov o'z filmlarida xalqimizni butun dunyoga bag'rikeng, saxovatli xalq sifatida, o'zbeklarni munis, mushfiq millat sifatida tarannum etdi. Shu tufayli bu filmlarni ko'rgan, undan bahramand bo'lgan dunyoning qaysiki chekkasidagi tomoshabin bo'lmasin, o'zbek xalqi haqida yorqin, nihoyatda iliq taassurotlar oladi..."

(5-sahifada o'qing).

TOPILMA

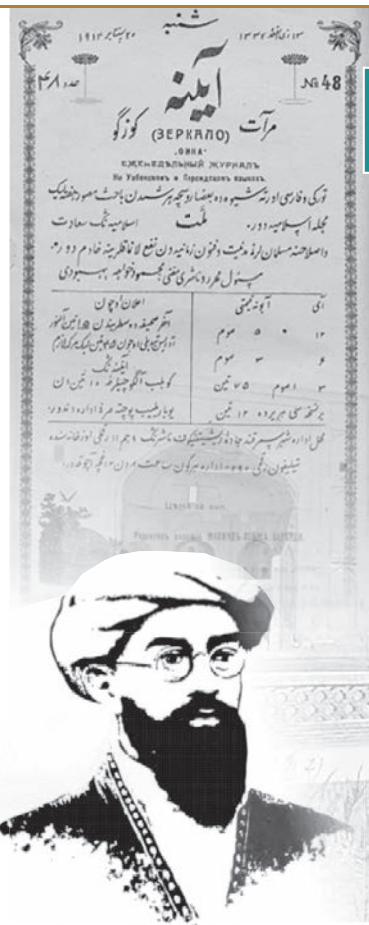
Samarqandlik jadidlardan biri, o'z vaqtida munaqqid sifatida tanilgan Vadud Mahmud (1897–1975) quyidagi asarida o'z ustози Mahmudxo'ja Behbudiyning dunyoqarashi, amalga oshirgan ishlari hamda Samarqand muhitidagi jadidlar harakati bilan bog'liq voqealarni esga oladi. Behbudiy faoliyatining matbuot, kutubxona, usuli savtiya maktablari, mohir siyosatchilik bilan bog'liq qirralari haqida tarixiy sharoit, muayyan shaxslar va voqealar bilan bog'liq holda hikoya qilinadi. Mahmudxo'ja Behbudiy boshchiligidagi jadid ziyolilarining matbuot nashrlari va ularni chop etishdagi moddiy qiyinchiliklari hamda ibratga munosib fidoyiliklari bayon qilinadi.

"Mahmudxo'ja Behbudiy" deb nomlangan ushbu xotiralar o'n ikki varaqlik to'rtta daftarga kirill yozuvida yozilgan. Bizningcha, muallif bu yodnomani o'tgan asrning 70-yillarida, umrining oxirlarida yozgan bo'lsa kerak. Chunki ayrim o'rirlarda jumalarning tugallanmay qolishi yoki so'z oxiridagi qo'shimchalarning tashlab ketilishi holatlaridan uning juda shoshilinch ravishda bitilgani seziladi.

Muhim jihati shuki, mazkur tarixiy manba Behbudiy va uning davri ziyolilari, ularning matonat bilan olib borgan kurashlari xususida muayyan tasavvur hosil qilish imkonini berishi mumkin.

Ushbu asar matbuotda ayrim juz'iy qisqartirishlar bilan ilk bor e'lon qilinmoqda.

Nashrga tayyorlovchilar

MAHMUDXO'JA

Vadud MAHMUD

BEHBUDIY

Mahmudxo'ja Behbudiy Samarqandda, balki o'sha zamondagi Turkistonda birinchi taraqqiyparvar, birinchi marotaba o'z tashabbusi va o'z xarji (mablag'i) bilan gazet chiqarib, shu o'lkaning uyqudan uyg'onishiga sabab bo'lgan. U zamonlar gazet nima, olamda nima ahvolut bo'lib turubdur, hech kimni qiziqitmaydigan bo'lgan. Behbudiy shahardan shaharga, qishloqdan qishloqqa yurub tashviqot qilib, gazet va jurnaliga obuna yozdiratargan bo'lgan.

Behbudiy yana shu maqsad bilan o'z pulidan bir kutubxona-biblioteka ta'sis qilgan. Bu kutubxonani turli kitoblardan uch ming adadga yaqin to'ldirgan va o'qiydigan taliblariga yaqin va oson bo'lsin deb Registonning ro'baro'sida bir boloxonada ijara pulini, qorovul, kitobdor oyilgini, mavojibini o'z cho'ntagidan berib turgan. Bu kitoblardan o'sha zamonning oltin puli bilan olingan bo'lgan.

U zamonlar bizning yurt odamlari mullalar ta'siri ostida bo'lganidan

bolalarini yangi maktabga va rus maktablariga bermasdilar. O'g'li Mas'udxonni gimnaziyaga berib, unga maktab formasini kiydirib, shahardan shaharga olib borib ko'rsatib, odamlarning bolalarini rus maktablariga o'qutishiga targ'ib qilgan.

Behbudiy turli kitoblarni tuzub tarqatgan. U zamonning ahvoli nazarda tutilsa, bir kitob agar ming nusxa bosilsa, bu miqdorning o'ndan bir qismining sotilishi qiyin bo'lgan. Shuning uchun bosdirg'on kitoblari, albatta, zarardan boshqa natija bermaytargan bo'lgan. "Samarqand" gazetini qancha tiraj bo'lmasin, Samarqand shahrining o'zida yuz nusxasi zo'rg'a sotilaturg'on bo'lgan. Buxoro, Xo'jand, O'rtepa, Konibodom va boshqa turkiyzabon shaharlarda ham o'n-yigirma nusxa tarqalib, boshqa nusxalari taxlanib qolatirg'on bo'lgan.

Muallim Shakuriy maktabida men yordamchi muallim (xalifa) bo'lib ishlab yurgan chog'larim edi. Bir

kun meni birga olib shu gazetning idorasiga bordilar. Hozir yodimda qolg'an Reshetnikov ko'chasida yangi yasalg'an bir binoga kirdik. Katta bir uy, uy to'rida bir stol orqasida gazetning muharriri Behbudiy (ko'zlariga aynak taqqan) o'tirgan, bir tomonda gazetning tarjimoni Saidriza Alizoda, boshqa tomonda gazetani tarqatuvchi Hoji Muin Shukrullo o'g'li adreslar yozmoq bilan mashg'ul. Mana shu yerda gazetaga obuna bo'lub qaytdik.

Bu esa mening hayotimda muhim bir hodisa tarzida jilvalandi. Chunki u zamonlar kim bilar, Samarqand kabi katta shaharda gazetga obuna bo'lub, gazetxon sifatiga noil qancha kishi bo'lgan. Haftada ikki-yoki uch karra chiqadigan gazetni maxsus pochta yon tashib keltirib berib ketar edi.

Shular qatorida men ham bor edim. Va bu mening uchun zo'r bir iftixor edi.

(Davomi 3-sahifada).

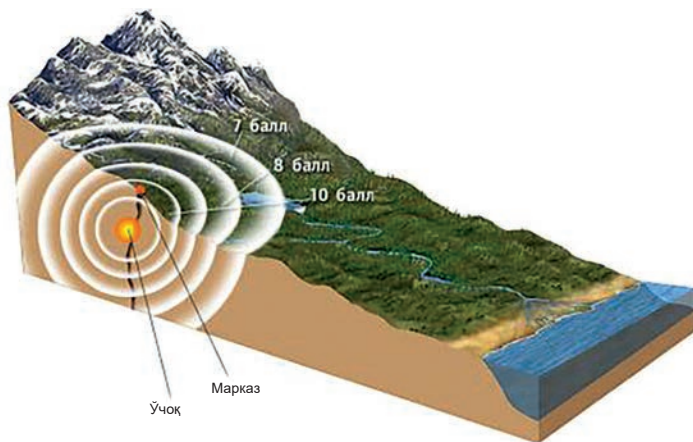
JARAYON

"YER BU — ULKAN SIR"

Sayyoramizda yil davomida yuz minglab turli sezimdagi zilzilalar sodir bo'ladi. Ularning aksari faqat seysmograflarga ilg'aydigan tebranishda bo'lib, oddiy aholi payqaydigan darajaga yetmaydi. Lekin har qanday yer silkinishi tirik mavjudotni tahlilga solishi tayin.

Eramizning 115-yilida 260 ming rimlik umriga zomin bo'lgan Antioxiya; 856-yili 200 ming fors aholisining yostig'ini quritgan Damg'on, 1556-yili 830 mingdan ortiq xitoylikni hayotdan olib ketgan Shensi fojiasi va boshqa ko'plab mudhish zilzilalar haqida tarixiy ma'lumotlar bugungacha yetib kelgan.

2023-yilning 6-aprelida Turkiyada sodir bo'lgan zilzila inson savqi tabiiysiga o'rnatilgan xavotirlarning o'rinni ekanini isbotladi. O'zbekiston Fanlar akademiyasining G'ani Mavlonov nomidagi Seysmologiya instituti direktori, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor Vohidxon Ismoilov bilan suhbatimiz seysmik xavfsizligimiz borasida bo'lib o'tdi.

— Vohidxon aka, 5,2 Rixter shkalasi bo'yicha sodir bo'lgan mash'um Toshkent zilzilasi sabab O'zFA tarkibida ayni paytda siz rahbarlik qilayotgan Seysmologiya instituti tashkil etilgan. Bu institut qariyb 60 yillik faoliyati davomida qanday yutuqlarga erishdi?

(Davomi 2-sahifada).

TAQDIMOT

IJOD VA FAN MAJNUNLARI

Oybek va Naim Karimov. Bu ikki ism ko'p o'rirlarda ketma-ket kelishi bejiz emas. Chunki adib Oybek ijodi va shaxsiyati haqidagi aksar tadqiqotlar, fundamental kitoblardan olim nomi bilan bog'liq bo'lsa, adabiyotshunos Naim Karimov ilmiy faoliyatining salmoqli qismi bevosita Oybek fenomeni, uning ijodiy laboratoriyasi xususidadir. Poytaxtimizdagi O'zbekiston Milliy kino san'ati saroyida o'zbek adabiyoti va fanining ana shu ikki buyuk vakili — Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek hamda Naim Karimov hayoti va faoliyatidan hikoya qiluvchi ikkita hujjatli film taqdimoti bo'lib o'tdi.

(Davomi 5-sahifada).

BUGUNGI SONDA:

O'RGANISHDA YANGICHA YONDASHUV

"Konferensiya doirasida ma'rifatparvar olim, milliy ozodlik harakatining buyuk namoyandasi bo'lgan allomaning hayotiga bag'ishlangan "Behbudiy fenomeni" kitobi taqdimoti ham o'tkazildi..."

5

BIRINCHI MILLIY YURIST

yoxud o'z huquqini

himoya qilolmagan

Toshpo'latbek Norbo'tabekov

7

BIZNI YEMIRGAN ILLAT

TARAQQIYOTGA TO'G'ANOQ

Keyingi yillarda mamlakatimizda turmush darajasi farovonlashib, aholi daromadlari oshib borayotgani yaxshi, albatta. Biroq kishilarning asosiy mablag'lari to'y-hasham, boshqalarga o'zini ko'rsatishdek havoyi maqsadlarga sarflanayotgani achinarli. Bugun hayotimizda ko'payib borayotgan oilaviy mojarolar, nizo-janjallar, ajralishlar, er-xotin o'rtasidagi sovuqchilik sabablari ham, aksariyat hollarda, aynan serxarajat to'ylarga, ular bilan bog'liq behad ortiqcha isrofgarchilikka borib taqalishi hech kimga sir emas.

(Davomi 6-sahifada).

MULOHAZA

HALOKATNING SIRI NIMADA?

Qo'shiluvchilarning o'rni almashganda yig'indi o'zgaradi

Fransuz ma'rifatparvari Antuan Rivarolning bir gapi yangi dunyoning chalkash mohiyatini ochib tashlaydi. Bu shunday: "Volter: "Odamlar qanchalik ma'rifatli bo'lsalar, shunchalik erkindirlar", deb ta'lim bergandi. Uning izdoshlari esa xalqqa: "Siz qanchalik erkin bo'lsangiz, shunchalik ma'rifatlidsiz", deb uqtirdilar. Halokatning siri ana shunda!"

(Davomi 4-sahifada).

Boshlanishi 1-sahifada.

– So'zni bizning hududlarga seysmologiyaning kirib kelishidan boshlasak. 1865-yilda chor Rossiyasi Toshkentga bosqinchilik yo'li bilan kiradi. Ular ko'p yillar bu tinch, xavf-xatarsiz joyga egalik qilamiz, deb o'ylashgan. Lekin uch yil o'tib, Toshkentda 6,3 magnitudali dahshatli zilzila sodir bo'ladi. Bu vayronkor hodisa tabiiyki, zilzila sirlarini o'rganishni talab etgan va 1872-yilda Toshkentda ilk bor seysmologik uskuna o'rnatilgan. 1886-yilga kelib yanada kuchliroq yer qimirlashi ro'y bergach, bu hududni jiddiyroq tadqiq etish kerak ekan, degan vahima bilan o'sha davrning takomillashgan zamonaviy uskunasi olib kelingan. Shu tariqa 1902-yilda Toshkentda birinchi seysmik stansiya barpo bo'ladi. Ana shu vaqtdan O'zbekistonda seysmologiya sohasidagi instrumental tadqiqot ishlari yo'lga qo'yilgan.

Afsuski, yaqin o'tmishda bizda mikrohududlashtirish ishlari to'xtab qolgan edi. Oxirgi mikrohududlashtirish xaritasi 1996-yilda tuzilgan. Mana shu ishini yana davom ettirdik, respublikamizdagi 24 ta shaharni mikrohududlashtirdik. O'zbekiston hududi uchun yangi tipdagi tektonik, geodinamik, seysmologik xaritalar yaratdik. Bu juda katta yutuq va yaxshigina mablag' evaziga amalga oshirildi. Har bitta xarita uchun 100-150 million so'mdan pul ajratildi. Bu balki juda katta mablag' bo'lib tuyulmas, lekin eng zarur, kerakli ishlar uchun doimiy ravishda bunday summalar ajratilishi yaxshigina natija beradi.

Shuningdek, 2023-yili respublikamizda seysmik stansiyalarimiz soni 48 tani tashkil etgan bo'lsa, o'tgan bir yilda 80 taga yetdi. Qo'shni respublikalardagi kasbdoshlarimiz bunga qanday erishayotganimizni so'rashadi. Ochiq'ini aytamiz, davlatimiz tomonidan moddiy va ma'naviy e'tibor baland.

– Vohidxon aka, seysmik stansiya Toshkentda bor bo'la turib, nega zilzilaga tayyorgarlik ko'rilmagani? Qurbonlar soni kam dey-miz, lekin mamlakat juda katta iqtisodiy zarar ko'rgan...

– To'g'ri, bor edi. Lekin bu stansiyalar ma'lumotni zilziladan avval to'g'ridan to'g'ri Moskvaga uzatardi. Toshkentni seysmik mikrohududlashtirish ishlari amalga oshirilgan edi-ku, lekin unga ko'ra o'sha paytda bino va inshootlar 7 ballga mo'ljallab qurilgan. Zilzila kuchi esa 7 emas, 8 ballga chiqqan.

Toshkent zilzilasi uchun yana bir jihati bor. 2022-yilda Boysunda 5,6 magnitudali yer

“YER BU – ULKAN SIR”

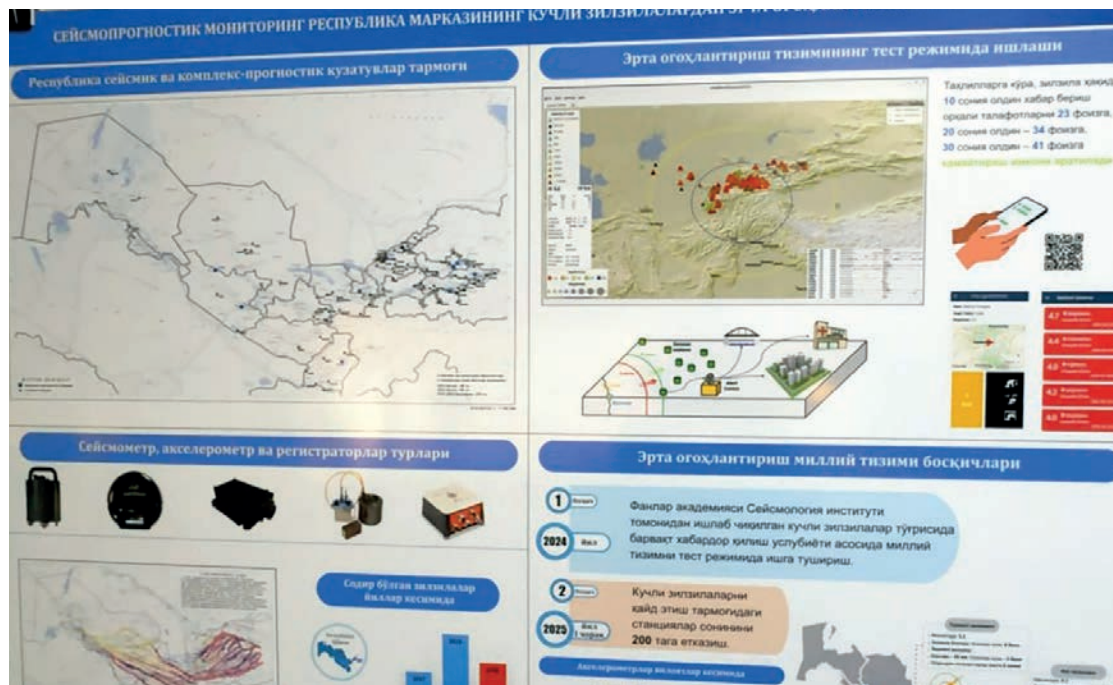
silkinishi qayd etildi. Bu Toshkent zilzilasi-dan ancha kuchli edi. Lekin hodisa haqida birov bilib, birov bilmagan. Chunki bu hodisa dala joyda, aholi yashamaydigan ochiq yerlarda sodir bo'ldi. Unda nega Toshkentdagi zilzila buncha talafotli va vahimali bo'lgan dersiz?

davrning katta yangiligi deb e'tirof etilgan. Mazkur xulosa yer silkinishining prognoz imkoniyatlari rivojlanishiga turtki bo'ldi. Shuningdek, institutimizda 70-yillarda juda katta ilmiy-amaliy ishlar bajarildi va 1978-yildagi Oloy, 1984-yildagi Pop zilzilalarining yuz berishi ehtimoli oldindan bashorat qilindi. O'zbekiston hududida geomagnit maydonda yer qimirlashidan oldingi o'zgarish qonuniyat-lari o'rganilishi izchil davom etyapti. Bundan boshqa amalga oshirilgan ishlar ham ko'p. Shu ma'noda institutimiz zimmasi-dagi vazifalarni uddalayapti, deb aytishimiz mumkin.

– Toshkent zilzilasi 78 ming oilani bosh-panasiz qoldirgan. Bugun osmono'par binolar va ko'p qavatli turarjoylar qurilishi jadal ketayotgan bir paytda, ya'ni o'tgan yilning 17-aprelida Prezidentimiz “Bino va inshootlarning zilzilabardoshligini oshirish hamda seysmik xavfni monitoring qilish faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarorni imzolagan edi. Ushbu qaror ijrosi yuzasidan sohada amalga oshirilayotgan ishlar qanday ketyapti?

– Zilzilaning turli darajasi, uning xavf tug'dirish ehtimolini inobatga olish, qurila-yotgan binolarning seysmik chidamliligi va mustahkamligini ta'minlash – dolzarb ma-sala. Bugungi kunda institutimiz hududlar bo'ylab zilzila xavfini baholab berish imkoniga ega. Faqat qurilish kompaniyalari shu xavfga mustahkam tura oladigan loyihalarni amalga oshirishlari kerak.

Institutimiz 24 ta viloyat markazi va shaharlar uchun seysmik mikrohududlash-tirish xaritalarini ishlab chiqdi. Ular hozirgi kunda eski sovet davridagidek makro-seysmik ballarda emas, balki muhandislik

parametrlarida, tebranish spektrlarida, cho'qqi tezlanishi maksimal qiymatlarida baholangan holda tuzilmoqda. Ana shunday normativ hujjatlar va xaritalarni quruvchi-tadbirkorlarga yetkazib beryapmiz. Asosiy maqsad – zilziladan oldingi choralarni ko'rib qo'yish, ehtimoliy talafotlarning oldini olish.

Ilgari Toshkentda 16 qavatli 6 tagina monolit bino bor edi. Hozirgi kunda esa bunday binolar soni 100 dan oshib ketdi. O'sha davrda baland imoratlar qurila-yotganida maxsus seysmik tadqiqotlar olib borilgan. Hozirda ham xuddi shu usuldagi tekshiruvlardan foydalangan holda, 12 qavatdan yuqori bo'lgan har bir bino qurilishida obyekt joylashgan yer maydoni bo'yicha geologik va seysmologik tadqiqot amalga oshiriladi. Binoni zilzila vaqtidagi kuchlanishga mo'ljallab qurish sharti bor. Biz beradigan ma'lumotlar quruvchi tashkilot uchun birlamchi va o'ta muhim hujjat vazifasini o'taydi. Bu xulosani olgandan keyin talabga javob beradigan loyiha ishlarinigina amalga oshirish kerak. Loyiha ishlari tasdiqlangach, o'z-o'zidan qurilish boshlanmaydi. Chunki hali bu ishning ekspertizasi ham bor.

Vazirlar Mahkamasining 603-son qarori bilan ekspertiza ishlari ham Fanlar akade-miyasi institutlariga topshirilgan. Mexa-nika va inshootlar seysmik mustahkamligi institutida ekspertlar guruhi loyihalarni har tomonlama o'rganib chiqib, shundan keyin-gina qurilish ishlariga ruxsat beradi. Bu guruh hozirgi kungacha O'zbekiston bo'yicha 260 ga yaqin bino va inshootni ekspertizadan o'tkazdi. Mavjud binolarni renovatsiya, ya'ni yo buzib, yoki qayta ta'mirlash masalalarini ham o'rganib chiqsak, yer silkinishi xavfiga qarshi puxta tayyorgarlik ko'rgan bo'lamiz. Ana shundagina zilzila ssenariysi biz uchun unchalik qo'rqinchli bo'lmaydi. Talafotlar nisbatan kamayadi.

Zilzila bo – avvalo, iqtisodiy talafot. Ehti-moliy zilzilaga tayyorgarlik ko'rish orqali davlat mablag'lari tejalandi.

kamar bo'lib, O'zbekiston uning ikkinchisi ichida joylashgan. Bu nazariy jihatdan hududda 8-9 balli zilzilalar bo'lishi mumkin ekanini tasdiqlaydi. Hatto bizning institutimiz ham zilzila o'chog'ida joylashgan. Farg'ona vodiysi esa boshqa viloyatlarga qaraganda seysmik faol hududdir. Tagzaminimizda tektonik yoriqlar va katta seysmik kuchla-nishlar bo'lgani uchun tez-tez zilzila bo'lib turishi muqarrar. Chunki bir tomondan Yevrosiyo, ikkinchi tomondan Hindiston plitasi o'rtasidagi bir-biriga qarama-qarshi harakat natijasida yuzaga keladigan katta yer osti zo'riqlari yangi silkinish o'choqlarining paydo bo'lishiga olib keladi.

Zilzila o'chog'idan chiqqan to'lqinlar qan-day tarqaladi, baland imoratlarga, binolar va inshootlarga qanday ta'sir ko'rsatadi, buni o'rganamiz. Qisqa muddatlarda zilzilalarni prognoz qilishga hozircha dunyoning eng tarqqa-y etgan davlatlari ham qodir emas. Chunki Yer bu – ulkan sir.

– Xorijiy davlatlar bilan seysmologiya taraqqiyoti yo'lidagi ilmiy-amaliy aloqalar borasida gaplashsak...

– Boshqa mamlakatlarga borganimizda biz guvoh bo'lgan muvaffaqiyatlar asosida o'z faoliyatimizni tahlil qilamiz. Mana, yaqinda Yaponiyada bo'lib, bizga aloqador yettita universitet va markazga bordik.

Ma'lumki, dunyodagi eng kuchli zilzila-larning 20 foizi Yaponiyada sodir bo'ladi. Bu orol davlatda mavjud 3000 ga yaqin tektogen yer yoriqlari harakatdagi va harakatsizga bo'linadi. Biz ham o'zimizdagi yer yoriqlarini toifaga ajrata bilishimiz shart. Buning uchun esa har bitta tektogen yoriqning pasportini yaratishimiz kerak. Ularda ana shunday yoriqlar uchun 232 ta pasport yaratilgan ekan. Biz ham bu ishni o'zimizga tatbiq qildik. Mana, ikki yildan buyon bitta laboratoriya alohida shu vazifa bilan shug'ullanyapti. Hozirgi kungacha Farg'ona vodiysi va Toshkentoldi hududida 36 ta faol tektogen yoriqlar pasportini yaratdik. Albatta, bu hali to'liq emas.

– Bu nimaga kerak?

Zilzila o'choqlari aynan shu tektonik yer yoriqlarida hosil bo'ladi. Agar biz bu yoriqlarning joylashuvini aniq bilsak, zilzila ssenariysini ishlab chiqishga erishamiz.

Yaponlarning 30 million aholi joylashgan, hududiy jihatdan katta, shuningdek, binolari juda baland qurilgan Tokio shahridagi kuchli zilziladagi holatini modellashtriganini ko'rdik. Butun dunyo ilm ahli modellashtrish tizimiga o'tishga harakat qilyapti. Shu jihatdan institutimiz ham shu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni boshladi. Lekin faqat bizning izlanishimiz bilan ish bitmaydi, bunga Mexanika va inshootlar seysmik mustahkamligi instituti, Arxitektura va qurilish universiteti, Turin politexnika universitetining Toshkent filiali, O'zbekiston Milliy universiteti jamoasi ham jalb qilingan. Hozir ana shunday katta hajmdagi amaliy ishlarni bajaryapmiz.

Seysmologiya – eng dolzarb va o'ta muhim soha. Bugungi kunda institutda 129 nafar xodim faoliyat olib boryapti. Ular orasida akademik, fan doktori, professor-olimlardan tortib, ilmiy izlanishdagi o'nlab tadqiqotchilar seysmologiya rivojiga hissa qo'shmoqda. Bu sohaga qiziqayotgan yoshlarimiz ham ko'p.

– Domla, mazmunli suhbatigiz uchun gazetxonlar nomidan minnatdorlik bildiramiz. Yurtimiz tinch, zaminimiz osoyishta, osmoni-miz musaffo bo'lsin!

Muhayyo RUSTAM QIZI
suhbatlashdi.

JAHON AYVONIDA

O'ZBEK ALLOMALARI E'TIROFDA

CNN O'zbekistonning buyuk allomalari haqida turkum maqolalar chop etdi. Unda Ahmad al-Farg'oni, Muhammad al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy va Ibn Sino kabi allomalarning o'zbek millatiga mansub bo'lgani alohida e'tirof etilgan.

Algebra fani asoschisi sifatida qayd etilgan Al-Xorazmiy haqida fikr bildirilar ekan, uning “Al-kitob al-muxtasar fi hisob al-jabr va al-muqobala” asari matematikaning rivojiga qo'sh-gan hisssasi alohida qayd etiladi. “Har safar smartfon yoki kompyuterdan foydalanganimizda Muhammad ibn Muso al-Xorazmiyning ilmiy merosiga duch kelamiz”, deyiladi maqolada.

Abu Rayhon Beruniyga ta'rif berilar ekan, CNN uni dunyoni o'chagan odam sifatida e'tirof etadi. Erishgan yutuqlari bilan ko'plab zamonaviy fanlarga asos solgan buyuk olim o'laroq tan oladi. Abu Ali ibn Sino, tibbiyotning otasi sifatida tanilgan, “Tib qonunlari” asari bilan mashhur bo'lib, u ko'p asrlar davomida Yevropada va Sharqda tibbiyotning asosiy qo'llanmasi bo'lib xizmat qilgan. Shuningdek, ushbu oy yakunida CNN mashhur astronom va matematik Mirzo Ulug'bek haqida ham maqola e'lon qilishi kutilmoqda.

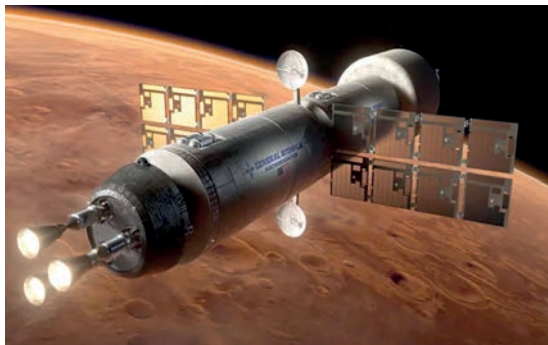
VATIKAN TARIXIDA BIRINCHI MARTA AYOL KISHI GUBERNATOR BO'LADI

Gubernator bosh vazir vakolatlariga ega bo'ladi, shuningdek, Rim papasi nomidan Vatikanni boshqaradi.

Papa Fransisk Vatikanda ayollarga berilgan vazifalar haqida so'z yuritarkan, “Ayollar bu ishni bizdan ko'ra yaxshiroq uddalaydi”, deya ta'kidladi.

MARSGACHA 45 KUN. NAHOTKI?

NASA o'zining Marshall kosmik parvozar markazidagi kosmik tadqiqotlarda muhim bosqichga erishdi. General Atomics Electromagnetic Systems (GA-EMS) bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan ushbu texnologiya insonlarning Marsga parvoz qilish vaqtini olti oydan atigi 45 kungacha qisqartirish imkoniyatiga ega.

Bu kashfiyot kosmik tadqiqotlar uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, qisqa sayohat vaqti, kosmonavtlar xavfsizligi, vazifalar logistikasi va

kosmik tadqiqotlar bilan bog'liq muhim muammo-larni hal qilishga yordam beradi.

TALABA ROBOTLAR

Xitoyning Shanxay shahridagi Pudong hududida turli xil inson qiyofasidagi robotlar uchun mo'ljallangan ilk ta'lim markazini ochdi.

Bir vaqtning o'zida turli o'lcham va vazifaga ega 100 dan ortiq inson qiyofasidagi robotlarni sig'dira oladigan mazkur inshoot shaharning ushbu sohani rivojlantirish bo'yicha sa'y-harakat-larining bir qismi hisoblanadi. Sanoat manbalari ma'lumotiga ko'ra, soha ko'laminin 2029-yilga kelib 75 milliard yuanga (10,31 milliard AQSh dollari) yetishi kutilmoqda.

Taxminlarga ko'ra, 2027-yilga kelib davlat miqyosidagi mashg'ulot maydonlarida kamida 1000 ta inson qiyofasidagi robotlar tayyorlanadi.

RIM TANGALARI TOPILDI

Lyuksemburgdagi arxeologlar Ikkinchi jahon urushi davrida yashirib qo'yilgan 141 ta sof oltindan yasalgan 1700 yillik tarixga ega Rim tangalarini topishdi.

To'rt yillik qazish ishlari nihoyasiga yetgach, tadqiqotchilar milodiy 364-yildan 408-yilgacha bo'lgan davrda hukmronlik qilgan to'qqizta Rim imperatorining tasvirlari tushirilgan oltin tangalardan iborat xazinaga duch kelishdi.

Boshlanishi 1-sahifada.

Behbudiy, ya'ni bu kishining fikr-doshlari eski shaharda hovli-joylari bo'lsa ham mahalladagilarning, qo'shni-larining yomon qarashlaridan ozorlanib, bezor bo'lib qochib ketishga majbur bo'lgan edilar.

Va shu yuqorida aytilgan Reshetnikov ko'chasida joylashib biroz tinchlanish chorasiga kirishganlar. Shulardan bir necha hovli hali shu ko'chada yodgor qolgandir.

Behbudiy ham yangi ochilg'on mak-tablar uchun, ham umumiy ma'lumot oluvchilar istifodasi uchun turli mavzuda kitoblar, risolalar yozgan. "Muntaxabi jug'rofiyai umumiy", "Muxtasari tarixi islom", "Madxali jug'rofiyai umroni", "Muxtasar Rusiya tarixi", "Yangi hisob" darsligi shu jumladandur. Bulardan boshqa "Oyina" jurnalida "Sayohat xotira-lari" unvoni ostida o'zining ko'rganlarini

Behbudiy uy-muzeyi. Samarqand.

nashr etgan. Bulardan boshqa o'shal zamonlarda chiqatgan gazeta va jurnallarga ishtirok etgan. Ostroumov tomonidan, ya'ni Rusiya davlatining axboroti gazet, Orenburgda chiqatirgan "Sho'ro" majallasiga, "Tujur", "Xurshid"-larga maqolalar yozib turgan.

Behbudiy anchagina yaxshi madrasa tahsil ko'rgan, muftlik darajasiga yetgan odam. Boshida oq sallasi bor, lekin boshqa mulla-muftlikamikdek katta emas, o'rtacha. Mullalar kiyatirgan katta uzun choponlar o'rniiga yarim yevropacha, no'g'aycha kamzul ustidan paltoga o'xshagan chakmon kiyar edi. Bu chakmonning ichki tomonida uzun kissa (cho'ntak) va unda doimo gazet, jurnal bo'lardi. Uyiga kirsangiz ustolining ustida har tomondan kelgan gazet-jurnallar to'la: Misrdan kelatirgan "Al-ahram", Kalkuttadan chiqatirgan "Suri Isrofil", Tehrondan chiqadigan "Eroni nav", "Chehranamo", "Parvarish", "Sabilur-rashodal alamul-islom", Istanbulda chiqatirgan "Tanin" va jurnallardan "Siroti mustaqim", "Shaxbol", "Sarvati funun" kabilar bo'lar edi. Bular xorijdan kela-durganlari edi. Rossiyaning ichidagi gazetalardan "Tarjimon", "Vaqt", "Iqbol"lar kelib turar edi.

Behbudiy doimo ko'ziga aynak tutar va buning sababi albatta ko'p mutolaa natijasida ko'zining kuchsizlanishi edi. Xususan, kutubxonasi ko'p boy edi. Men undan ko'p ajoyib – nodir kitoblar so'rab olib o'qirdim. Hech bir zamon rad qilmas edi. Doim yaxshi narsalar topib berib turar edi. Yaqin kunlargacha undan olganim Istanbul bosmasi "Tadrisoti ibtidoiyya" tarbiyaviy majmua menda yurardi. O'g'lining gimnaziyada o'qiganini yuqorida aytgan edik. Qizi Surayyo begim ham yaxshigina savodli, rus tili bilan ham tanishdur. Hozir anchagina qarib qolgan. Behbudiyning uch o'g'li bor edi: Mas'ud, Maqsud, Matlub. Mas'uddan to'rt nevarasi hozir turli ishlarda, idora, nashriyot va ilmiy sohalarida mashg'uldirlar.

Yuqorida Behbudiyning manoqiba tarzida gazet, jurnallar, kitobxona va boshqa nashriyotni o'z kissasidan xarajatini to'lab chiqarg'anini aytdik. Bir kitobxona uchun vaqf tarzida topshirgan 3000 mujallad kitobdan va u ming qimmatini 10 000 so'mga taxmin qilgan edik, degan masala albatta, qiziqarlidir. Olgan ma'lumotlarimizga qaraganda, Samarqandning atrofida bo'lak-bo'lak yerlari bo'lgan va buni ikki yuz, uch yuz tanob, balki ko'prak taxminlaganlar. Mirzaxoja Behbudiy haqida yozgan risolasida uni "sudxo'r" deb tanitadi. Agar sudxo'r shunday bo'latirgan bo'lsa, koshki bunday sudxo'rlar ko'prak bo'lsaydi!

Inqilob yillarida Samarqandda uch firqa tuzulub davom qilmoqda edi:

1. Sho'royi islom;
2. S.R. Sotsial revolyutsionerlar;
3. Bolsheviklar.

"Sho'royi islom"ning boshlig'i yuqori-da necha karra zikr etilgan Qozi Iso hoji bo'lib, mullo-lar va boylar, amaldorlardan iborat edi. U zamonlar Samarqand

aholisining aksariyati shular nufuzi osti-da edilar. Mahmudxo'ja Behbudiy o'zini shu-larga yaqin tutub shu tashkilotning ishlariga ishtirok qilib turardi. Birinchi jihat shulki, u mufti va mulla edi, o'zining shu charkadan ekanini va dinni bo'lish va dindor bo'lishning hayot va taraqqiyotga mone' va to'sqin emasligini u eskilarga talqin qilib turish bo'lsa, ikkinchi jihat, ularning orasida bo'layotgan ahvoldan xabardor bo'lib turish bo'lgan. U zamonlar "Sho'royi islom" o'zini yurtning yagona hokimi sanardi. Chunki saylovlarda hamma

yillar davom ettirdilar. Sovet hukumati kuchlanib o'rtnashib olgan so'ng bu harakatlar bosilib ketdi va yurt tinchidi. Fevral inqilobining birinchi haftasi edi. Birinchi kunlari demadim, chunki inqilob xabarini Turkiston genaral-gubernatori uch-to'rt kun saqlab nima bo'lar ekan deb aniqlab, so'ngra Turkistonga e'lon etgan. Samarqand shahrining hozirgi ozodlik maydonining sharqiy-janubiy burchagi ro'paro'sida bo'lgan ofitserlar klubida har kun kechqurunlar miting bo'lar edi. Biz ham har kuni ishdan bo'shagach, hurriyat va ozodlik taronalari eshitmak uchun borar edik. Zal doimo to'la edi, turli-tuman xaloyiq bir yondan kelar, bir yondan chiqib ketarlar edi. To'rda orkestr o'ynaytirgan baland sahnada Qozi Haydarbek va yana bir volostnoy bo'lib yurgan kishi ismini unutdim, qo'llarida yozilgan bir oq qog'ozni navbatba navbat o'qir edilar. Unda Nikolayning taxtdan tushurilgani va u zolimdan xalqning qutulg'ani va endi barcha millatlarning ozodlikka chiqqani, har millatning o'z ixtiyoriga o'ziga hukumat tuzishga ixtiyorli bo'lg'ani tantanali sur'atda chiroyli iboralar bilan yozilg'an. Uni o'qub eshittiruvchilarning lablarida tabassum va chehralarida shodlik alomatlari ko'runib turar edi.

Bundan bir-ikki yilgina burun shu maydonda 1916-yilda general Kuropat-kin kelib do'q urub, urush jabhasiga yor-dam berish uchun mardkor kerakligini eshitgan xalq bugungi yumshoq basho-ratlardan shodlanar va ko'ylagiga sig'mas edi. Va o'zlarining qarindosh-urug'larining tezdin majburiy harbiy xizmatdan qaytib kelishini shodlik bilan kutardilar. Ehtimol shu qozi Haydarbek qo'lda bo'lgan va har kecha takror-takror o'qilatirgan "Ozodlik bashoratomasi" Behbudiy qalamidan chiqqan edi. Behbudiyning fikrdoshlari orasida mutafakkir, taraqqiyparvar bor bo'lsa ham ularning aksari rus maktab va madrasalarida tahsil ko'rgan bo'lib, o'z tillarini bilatirgan va tahrir quvvati borlari ko'runmas edi...

Mullalar orasidan bo'lsa bu mavzularda qalam yurititirganlar bor edimikin, ko'zim yetmaydi. Ne bo'lsa ham biz har oqshom yangi shahar ko'chalari bo'yab yurub shul klubga kelib zavqlanib, yoqimli xayollar bilan uyquga ketar edik. Va kelgusi kunning kechini kutardik, chunki yana yangi xabarlar, yangi voqealar eshitgimiz kelardi.

Behbudiy Buxoro bilan Samarqand orasidagi suv masalasi nizosi muno-sabati bilan o'z takliflari bilan gubernator yoniga kirganda "Siz kim bo'lasiz?", degan so'ziga men jurnalistman deb javob bergan. Chunki u xalq namoyan-dasi sifati bilan kirib ba'zi talabatda bo'lgan.

Buxoroda islohot e'lon qilinganda minnatdorlik izhor qilmoq uchun amirga bergan hay'at ichida Behbudiy, Qozi Haydar, Fayzullo Xo'jalar bo'lgan. Amir Kogondan kelgan rus "namoyandalar" bilan qo'l berib ko'rishgan bo'lsa-da, bular bilan ko'rishishga tanazzul etma-gan.

Bizning matbuotda Behbudiy kibi kishilarning yashagan zamon va uning ahvoluti borasinda ko'p narsalar yozilgan. U davrning eng aniq va komil sifati "Qurini vusto" (o'rta asrlar)lik sifatifidur. Madrasalarimiz besh yuz yil olti yuz yil burun yozilgan kitoblardan dars berish bilan mashg'ul. Qur'on va Haftiyakdan keyin o'qalatirgan Chor kitob – bir musulmonga tirilik va ma'ishatda, kundalik yurush-turush-larda shariat ta'limotidan nima kerak-ligini ko'rsatitirgan bir majmua edi. Bu to'plamda axloqiy va shar'i adab orasida ming yillardan beri diniy hayotda mashhur bo'lgan hikoya-rivoyatlar yozilgan edi...

Bu afsonalar bilan yetishgan bola madrasaga kelgach shu afsonalarni yana takroran "mantiqiy" tarzda "buyuk odamlar" tomonidan, arabcha til bilan "qanoat qildirarlik dalillar" bilan bilib chiqar edi. O'shal eski afsonalarni bizga to'plab bergan va qadim arab tilida yozilgan kitoblarni bizga tojik tili-da, istifodamiz uchun osonlashtirilgan va bizdan ko'p ham uzoq zamonada o'tmagan Tafsiri Husaynini varaqlasak, ancha zehnimizni ochatirgan ma'lumot topamiz. Bu kitobning oti Tafsirdir. Tafsir demak Qur'onning anglashilgan nuktalarini ochib bermak demakdir. Buning muallifi mavlono Husayn Voiz-dur va Navoiyning xohishi bilan Navoiy

uchun tartib berilgandur. Alhaq, tili, uslubi, unda har bir munosabat bilan keltirilgan baytlar lazzat beradigan narsadir. Bu tafsir o'zidan burun yozilgan yuzlarcha tafsirlarning eng muhim nuktalarini ichiga olgan bir qomusdir. Bunday narsaga qanday e'tiborsizlik bilan qaramoq mumkin bo'lar? Hajmi ham katta va ichida Qur'on bor. Har bir qo'liga olgan kishi avval uni o'pub so'ngra ochar va istagan matlab joyini ko'zdan kechirgach, ehtirom bilan yopib, tokchaning yuqorisiga qo'yar va bu kitob turgan tamonga oyog'ini uzatmas!

Shunday ulug' kitobning so'ziga kim e'tibor qilmasin?

So'nggi besh yuz yilning boshlangan oltin davrida yozilgan bu kitob o'tgan besh yuz yilning yakuni va keyingi besh yuz yilning rahbari bo'lib kelgan. Buni varaqlab ko'rsangiz hech bir o'zgarishdan asar bo'lmagan muzlanib-tosh bo'lib qolg'an bir ahvolni ko'rasiz. Bir bizda emas edi bu hol. Arabiston, Turkiya, Eron, Afg'on, Hindiston hammasi shu holda edi. Balki o'shal yillarning g'arb dunyosi – Yevropa ham ayni shu vaziyatda edi. Galileylarning, koperniklarning ro'zgori ham shunga o'xshar edi...

Behbudiy yosh chog'larida bir yo'l haiga borib kelgan edi. Haj yo'li Rusiya shaharlaridan o'tub, Istanbul va Misrlar orqali bo'lar edi. Bu sayr-u safar-da o'z shahrida va oztar, yaknasak muhitida bo'lmagan, ko'ruilmagan va eshitilmagan narsalarni ko'r'di. Mana shu yangi narsalar va ahvolut shu davrda ko'p kishining fikrini ochishga sabab bo'lgan edi.

Turkistonda birinchi qaldirg'och bo'lib yangi harakatlarni vujudga kel-tirilganlarning bir nechasi shu sayohatlar natijasida bo'libdi. Saidahmad Ajziy, Hoji Muin Shukrullo (Mehriy), Andijonning faol jadidlaridan bo'lgan Hoji Abdullol-lar shu qatorda yetishganlardandir. Bu odamlar gazetxonlik bilan o'zlarini yetishtirganlar. Muallim Shakuriy o'zi-ni yangi yo'llardan xabardor bo'li-shini va yangi maktab ochmak fikriga tushganini "Tarjimon" gazet-i bilan tanishishi bilan boshlanganini hikoya qiladi. Yuqorida ko'rsatganimizcha Beh-budiynig ustali va paltosining kissasi gazeta bilan to'la edi.

Bu o'zgarishlarning yana bir sababi rus maktablarida o'qish va rus tili bilan tanishish bo'lgan. Behbudiy rus tilida gaplashar va yozib o'qurdi. Ajziy bir oz zamon tuzumini shkolada tahsil davom etgan va so'ngra unda rus tili muallimi ham bo'lgan. Rus hukumati va uning faol ideolog namoyandasi Ostroumov Turkistonda rus maktablari ta'sis etish va ularni ko'paytirish bilan bu aholini o'russa muhabbatli, sadoqatli talaba tabaa qilmoqchi edi. Lekin bu yerda ajoyib bir boshqalik vujudga keldi. Eng g'ayur millatchilar shu o'russ maktabidan chiqqanlar bo'lib chiqdi. Bularning bir nechasini Samarqand miqyosida aytib o'tmak zararli bo'lmas. Kamol Husainov, Qori Komil, Ro'zi Yusuf, Sharif Badriddin, Turobbek To'rabekov... Bularning hammasi rus maktablaridan chiqqanlar va so'ngra partizanlik harakatiga faol ishtirok qilganlardan, ya'ni o'zlarining murabbiylari bo'lgan amaldagi hukumatga qarshi chiqqan odamlardir.

Bu bir aksul-amal edi. Istiqol fikri ham shundan vujudga kelgan edi. U zamonlar bu hol tabiiy edi. Internatsional ideya o'rtnashgan sari, bu tarzda tarbiya kuchlangan sari u ziddiyatlarning yo'qolishi tabiiydir.

Bu millatchilik va istiqolparvarlik jarayoni ko'p yillar yangi fikr arboblarini o'ziga mashg'ul qildi va sho'ro huku-matini ko'p tashvishlarga soldi. Chunki sovet hokimiyati qancha tirishsa ham uni bitirish uzoq cho'zildi. Shu yuqorida Tog'aybek tomonidan yollangan sherik-lari Mardonqul va Mahmudqullar bilan o'ldirilgani xabarini olgan so'ng Samar-qand yoshlari bir janaza marosimi tashkil etdilar va shu shahidlarni yodlab, ularning uylariga borib ishlaridan hikoyalari qilib aylanib chiqdilar.

Bu muhit ajib bir muhit edi. Har kim har ne desa ma'qul, muhokama va aql ishlatish yo'q. Bir kun birisi kalosh voqeasini chiqaradi. Kalosh yangi chiqqan yillar edi. Ovoza bo'ldikim, kaloshning patagi ostida Kalimayi tavid yozib qo'yg'anlarmish. Kim, musulmonlar kiysalar gunohga botib, do'zaxga tushsunlar deb. Bir g'avgo ko'tarildi. Kalosh kiyganlar bo'ladigan bo'ldilar. Bir

Vadud Mahmud (1897–1976)

tashlab keladirkim, ular bosmachilar qo'liga tushardi.

Abdulqodir Karimiy degan bir kishi bosmachilar bilan kurashish bahonas-i bilan bir dasta tuzadi. Buning otini chast osobogo naznacheniya (CHON) qo'yadi. Bu dastani krepostdan olingan yaroq bilan ta'min qiladi. So'ngra shu dasta bilan tamoman bosmachilarga o'tub ketadi.

Shunday faoliyatlar davom etgach, sovet tarafdorlari Samarqandda mul-lalarni, boylarni to'plab bir majlis o'tkazadilar. Shu majlisda mulla va o'sha zamondagi nufuzli odamlarni ayblaydilar, ular shu to'polonlarni bitirmaydilar. Shu majlisda hozir bo'lgan qozi, mudarris Isoxo'ja bu tuhmatni rad qilib hukumatdorlarning o'zlarini muqassir deb ko'rsatadir va aytadir: "Bosmachilarning yarog'i va o'qi qayer-dan chiqadi? Krepostdan chiqadi. Siz oni berkitangiz bu ishlar bitadi!..."

Haqiqatan ham bu so'z to'g'ri chiqdi. Bir kuni Samarqandning yangi ras-tasidan ustig'a o'tin-shox ortqan bir eshakarava o'tib boryapti. Registonga yaqinlashganda aravaning bir g'ildiragi sinib o'tirib qoladi. Uni ko'tarib tiklaganda shoxlarning ostidan miltiqlar, o'q qutisi chiqadi. Aravani haydab borayotgan bir armani yigit ushlanadi. Krepostdan olib chiqayotgani ochiladi.

Yana bir kishi hikoya qildi. U zamonlar zargarlik rastasida kitobfurushliklar bor edi. Bir kitob do'konidan kitob sotib oldim. Biri "Ravzat us-safo" tarix kitobi va yana bir lug'at kitobi edi. Ochib qarasam ichidan bir qog'oz chiqdi, shu so'zlar yozilgan: "Maxdum aka shu qog'ozni olib borgan yigit bilan 25/26 adad miltiq va o'qlar yubormog'ingizni iltimos qilaman. Imzo Qori..."

– Men hayron bo'lib qoldim, – dedi u kishi. Keyinchalik ma'lum bo'ldiki, bu Maxdum aka kim ekan va bu Qori... kim ekan. Agar deydi buni hikoya qilgan kishi, shu xat axtarishlar vaqtida mening uyimdan chiqsaydi, men baloga qolardim. Chunki men ham odamlar orasida Maxdum aka laqabi bilan mashhur edim...

Anvar poshoning kelishiga ham shunday unsurlar sabab bo'lgan. Anvar kelganda men Buxoroda edim, bir maktabda muallimlik qilar edim. Bizning maktabga keldi. Qirg yoshlarga yaqin, ixchamgina bir yigit edi. Ark maydonida bir mitingda so'z so'zladi. Salla, to'n kiygan edi. O'shal kunlar Sharqiy Buxoroga chiqib ketdi. Sharqiy Buxoroda amirning odamlaridan Ibrohimbek bilan birga sovetlarga qarshi kurashmoqchi bo'ldilar. Har qaysilarining odamlari bor edi. Shu kunlarda Qobuldan turub Amir Olim Ibrohimbekka: "Ehtiyot bo'l, Anvar Buxoroni olmasin, u jadid!" – deb yozgan ekan...

Anvar Boysunda urushda o'ldi. Kissasidan "Damadi xalifai muslimin – Anvar" yozul muhr chiqqan. Shundan uni taniganlar. Va shunda ko'mganlar. Behbudiy 1919-yilda Qarshida Tog'aybek tomonidan yollangan sherik-lari Mardonqul va Mahmudqullar bilan o'ldirilgani xabarini olgan so'ng Samar-qand yoshlari bir janaza marosimi tashkil etdilar va shu shahidlarni yodlab, ularning uylariga borib ishlaridan hikoyalari qilib aylanib chiqdilar.

Bu muhit ajib bir muhit edi. Har kim har ne desa ma'qul, muhokama va aql ishlatish yo'q. Bir kun birisi kalosh voqeasini chiqaradi. Kalosh yangi chiqqan yillar edi. Ovoza bo'ldikim, kaloshning patagi ostida Kalimayi tavid yozib qo'yg'anlarmish. Kim, musulmonlar kiysalar gunohga botib, do'zaxga tushsunlar deb. Bir g'avgo ko'tarildi. Kalosh kiyganlar bo'ladigan bo'ldilar. Bir

necha vaqt odamlar kalosh kiyishdan hazar qildilar. Tugmalik kamzul shunday harom sanaldi. Bu ahvolut esga keltirilsa, u davronda Behbudiyning vaziyati qanday og'ir ekan bilinar.

Behbudiy ikki masalada ayblandilar. Birinchisi, uning Xo'qand muxtoriyat hukumatiga ishtiroki bilan. Ikkinchisi, uning xorijiy davlatlarga millatlar ittifoqiga shikoyat uchun borish niyati bilan. Bu eski masala bir-biri bilan bog'langandir. Inqilob yillarining boshi-da kim, qaysi millat istiqol uchun kurashmadi va hozir butun dunyodagi millatlar na uchun kurashadilar?

Xo'qand muxtoriyat hukumat kuch bilan tarqatilsa, u qayoqqa borsin! Kimga shikoyat qilsin? Shu tashabbusning o'zi ham Behbudiyning faoliyat bilan qaynag'anini ko'rsatadir. U bu holni ko'rub, qo'l qovushtiruv taslim bo'lib o'tirmabdir, kurashga bel bog'labdir...

U zamonlar hali ozud millatlarning o'z ixtiyorlari bilan uyushtirib bir davlat tuza olishlari, xususan, Rusiyadagi turli millatlarning birlashib bir davlat qurushlari fikri hech kimning aqliga kelmas edi. Moskva harakatlarini eski jahongirlik tariqi deb bilar edilar. Shu andisha bilan turli millatlar arboi Moskvaqa qarshi kurashdilar. Keyingi imper(iya)ning ahvoluti endi u o'tganlarga o'xshamaydi. Millatlar jum-huriyat shaklida uyusha boshladilar. Behbudiy bu holni ko'rsa edi, jon-u dili bilan qo'shilishib hamkorlik qilar edi.

Samarqandimizda Xudoyberdi deg-an kishi bor. Bu yigitning aytganiga qaraganda, bobosi Qashqardan shu tomonlarga kelib qolg'an. Uning hunari egarchilik bo'lgan... Men shu yigitni inqilobning boshlang'ich yillarida Samar-qand tepa qo'rg'onida (krepostda) ko-mandirga o'xshash bir ma'muriyatga ko'rdimki, biz yoshlarga harbiy mashqlar ta'lim berardi. Bir-ikki-uchlarni takror qilib yurardik.

Bu kishining aytishiga qaraganda, shu yillarda u Buxoroga yuborilgan. Hali u zamonlar Amir Olim hukmonlik qilmoqda bo'lgan... Xudoyberdi Buxo-roda bir ko'r gadoy topib, unga yo'l-boshlovchi sifatida asosini ushlab ko'chama-ko'cha yuratirgan bo'lgan. Kogon darvozasi etralab ochilishi bilan bu ikki gadoy bir-biriga suyanib tayoqlarini tutub Buxoro shahriga kirib, ko'cha-bozorlarni qadamlab gadoylik qilib, shaharning har burchagiga kirib chiqarmishlar. Odamlarning so'zlariga quloq solib shaharda nima voqealar yuz berganini eshitib yurarmishlar. Buxoroning arkiga yaqinlashganda u yerda bir vazifa bilan xizmat qilib turgan tog'asini yoki bir boshqa qarindoshi bilan ko'rushub ahvolutdan xabardor bo'lar ekan. Bu tog'asi kunda bo'lgan voqealarni yozib, Xudoyberdiga berar va bu gadoylar kechqurun shahar darvozasi yopilishidan burunroq chiqib Kogonning qaysi bir buzuq burchaklarida tunar ekanlar. Olib kelgan ma'lumot qog'ozini avvaldan belgilangan bir choruk tut daraxtiga tiqib yashinar ekanlar. Kunda bularning hunari shu bo'lgan.

So'ngra bu hunarmand Qarshi shahriga tushadi. Bunda qal'a atrofida va zindon tavaragida ishlay boshlaydi. Shu choqlarda Behbudiyalar qo'liga tushub qamoqda yotgan bo'ladilar. Xudoyberdi Samarqandda yashagan chog'larida Behbudiyini tanigan bo'lgan. Ularni zindondan tozalash yor-siporish – ko'chalarni tozalashlarini ko'rgan. Ularga yaqinlashib ba'zi bir ehtiyojlarini chiqarib turar ekan. Yana bir kuni shularni yer qazishda ko'rgan. Go'yo ular bu kun o'zlar uchun qabr qazarlar ekan. Behbudiy qog'oz-qalam so'rab oladi va bir vasiyatnoma yozadi. Xudoyberdi bu qog'oz bilan Samarqandga keladi. Gazetchilik bilan mashhur bo'lgan Hoji Muin Shukrulloga beradi. U kishi bu vasiyatnomani avvalo gazetaga, ko'ngrak jurnalga "Maorif va o'qituchi"ga bosdirib nashr etadi. Shu ko'rgan voqealarini yozib Xudoyberdi Buxoro voqealari mavzuida Hoji Muin bilan birga ikki-uch pardalik bir pyesa ham tuzdilar. Hoji Muin bu asarni o'zining ismi bilan nashr etganidan Xudoyberdi norozilik izhor qilib yurar edi. Bu Xudoyberdi hali tirik, mendan bir-ikki yosh ulug' bo'lsa kerak. Yaxshi yigit, hech kimdan uning haqida bir yomon so'z eshitganimiz yo'q.

Vadud Mahmudning shaxsiy arxividan olingan "Mahmudxo'ja Behbudiy" asari-ni nashrga tayyorlovchilar:

Zebo XURRAMOVA,
filologiya fanlari bo'yicha
falsafa doktori,
dotsent

Najot VADUDZODA
(Vadud Mahmud o'g'li).

Boshlanishi 1-sahifada.

Qarang-a, bir qarashda ikki talqin ham aslida bir xil, ko'p farqi yo'qday, shunchaki so'zlarning o'zni almashib qolganday tuyuladi. Lekin birinchisi eltuzar, ikkinchisi elbuzar g'oya. Ya'ni, dunyoni yaxshi tomonga o'zgartirishga xizmat qiladigan g'oya so'zlarning o'zni almashishi bilan dunyoni buzadigan g'oyaga aylanib qolgan. Matematikadagi "Qo'shiluvchilarning o'zni almashgan bilan yig'indi o'zgarmaydi" degan qoida sonlar uchun amal qiladi, lekin so'zlarga to'g'ri kelmaydi. Bunday holatda yig'indi u yoqda tursin, hatto falak ham teskari aylanib ketishi mumkin. Asta-sekin bu fikrni omma "Istaganingcha erkin bo'laver, kerak bo'lsa, ma'rifatning o'zi keladi", bora-bora "Erkin bo'lsang bo'ldi, ma'rifat shartmas" qabilida qabul qila boshladi. Xullas, insoniy qadr va erkinlikni faqat ma'rifat berishini nazardan chetga surib tashladilar. Bu hodisa dunyo ma'naviyatini halokatga torta boshladi. G'arbning o'zidan, Ovrupo yuragidan chiqqan ma'rifatparvar Rivarolning tashxisidan so'ng ko'p o'tmay G'arb ma'naviy bo'ronlar ichida qoldi.

Ba'zan ma'rifatli, chin ma'nodagi erkin, hur fikrli odamlar bilan gaplashib qolaman. Ularga ich-ichingdan havasing keladi, hurmating ulug' bo'ladi. Ularning balandligini, ulug'vorligini, katta Insonligini his etasan. Ularni kuzata turib, o'zingni taftish qilib ko'rsan va ba'zi maydakashliklaringdan uyalib ketasan. Ma'rifatli erkinlik odamni yuksakka ko'taradi, Xudoga yaqinlashtiradi, ma'rifatsiz erkinlik tubanlikka tortadi, shay-tonga yaqinlashtiradi. Buni erkinlik deb bo'lmaydi, aslo. Aslo! G'arb bu zalolatning qanchalik jabrini tortayotgani dunyoga ayon. Bir jinsli nikohlar, qarigan ota-onani qarovsiz tashlab ketishlar, hayo va ibo, mehr va oqibat tanazzuli, xiyonatlilar, xudbinlik va mahdudlik kabi yuzlab illatlar qator xalqlarning tarixiy ildizlarini qurtlatib yubormoqda. Agar hozirgi zamon illatlari ensiklopediyasi chop etilsa, kamida 10 jild bo'ladiyov. Ba'zi filmlar-u, boshi adog'i yo'q seriallarni ko'rib, bular xiyonat va sotqinlikni, zo'ravonlik va buzquqlikni fazilat deb e'lon qilishmasa go'rga edi, degan o'nga borasan. Shubhasiz, erkinlik buyuk ne'mat, hatto muqaddas ne'mat, lekin u ma'rifat bilan qadrli, ma'rifatsiz "erkinlik" bema'nilik va buzg'unchilikdan boshqa narsa emas. Internet va ijtimoiy tarmoqlardagi millionlab rasvogarlar va bachkanalik, behavollik va oldi-qochdilar, fitna-fasod, hatto fahsh va qotilliklar ham erkinlik niqobi ostida namoyon bo'layotgani alam qiladi. Mening bu fikrlarimni to'g'ri tushunishlaringizni istardim. Men so'z erkinligini qattiq hurmat qilaman, fikrlar xilma-xilligini juda qadrlayman. Busiz taraqqiyot ham, tafakkur ham bo'lmasligini yaxshi anglayman. Lekin so'z erkinligi bilan ig'vo erkinligining, fikrlar xilma-xilligi bilan shallaqiliklar xilma-xilligining osmon bilan yercha farqi bor. Biz ba'zida fikr nima-yu, vaysaqilik nima ekanini farqlolmay qolyapmiz. Bu gul bilan go'ngning farqiga borolmaslikday gap. Ijtimoiy tarmoqlarda bir to'da o'quvchilarning 60 yashar o'qituvchisini yelkasiga minib urayotgani, Navoiy haykali poyida bir tirrayotgan dahoni masxaralab kulayotgani, gapiga ilon po'st tashlaydigan bir uyatsiz xotinining sharmandalarcha valaqlayotgani, ba'zan andishali odamlar ustidan mag'zava ag'darilayotgani (sanay-versang adog'i yo'q!) – bularni nima deb atash kerak. Erkinlikmi bu, fikrlar xilma-xilligimi?!

Shu o'rinda alohida ta'kidlash kerak, ijtimoiy tarmoqlarda ba'zan jonkuyar odamlarimizning el-yurt taqdiri, adolat, bizga chetdan bo'layotgan tahdidlar, vatanimiz sha'niga aytilayotgan tuturiyosiz iddaolarga dadil javoblarni, milliy muammolarimiz masalasida samimiy, ilg'or fikrli chiqishlarini ko'ramiz. Lekin ularning ovozini ham bema'ni shovqinlar, og'zi shaloq g'iybatlar bosib ketayotganiga guvoh bo'lamiz. Chunki biz o'zimizga nima kerag-u, nima kerak emasligini bilmaymiz. Chunki hamma gapirsam deydi, baqirsam deydi, birov tinglasam demaydi.

Erkinlikning ildizlari ma'rifatdan suv ichadi. Inson erkinligi bilan Vatan ozodligi chambarchas bog'liq jarayondir. Ya'ni, insoniy erkinlikning mas'uliyatini bilmagani odam Vatan ozodligining mohiyatini ham bilmaydi. Rabindranat Tagorning bir gapi hammamizga doimiy dars bo'lishi kerak: "Ozodlikning abadiyligini faqat bir narsa ta'minlaydi. U ham bo'lsa ma'rifatdir". Menimcha, eng to'g'ri gap shu. Ma'rifatsiz ozodlik ozodlik emas.

KATTA PUL DARDIDA

Odamni ma'rifatdan qaytaradigan har qanday narsa uni Xudodan qaytaradigan illatlar bilan bir qatorda turadi.

Jadidlar bizga har ishda mudom ibratdirlar. Ular butun kuchni ma'rifatga qaratdilar. Najotni ma'rifatda deb bildilar. Erkinlik va

HALOKATNING SIRI NIMADA?

Qo'shiluvchilarning o'zni almashganda yig'indi o'zgaradi

ozodlikning tayanchi ma'rifat ekanini tinimsiz uqtirdilar. Shu bilan birga yurtning katta boylarini ilm-u ma'rifatga xizmat qilishga, bu yo'lda mablag'larini sarflashga undadilar.

Katta pul va boylik nimaga xizmat qilishi kerak? Insonning inson bo'lishi uchunmi yo yuhoga aylanishi uchun? Yurtimizda ezigulik, ilm-fan, adabiyot uchun hissasini qo'shayotgan boylar bor. Lekin aksariyat puldorlar bilan gaplashib qolganingda diling og'riydi. Ularning gap-so'zlaridan, o'zini tutishlaridan "O'sha ma'rifat-pa'rifating tag-tomiri bilan yo'q bo'p ketmaydimi? Menga nima?" degan ohangni sezasan. Har ikki kunning birida tuppa-tuzuk lavozimda, yaxshi maosh, obro' bilan ishlab yurgan o'ziga to'q amaldorlar katta pora bilan qo'lga tushib qolgani haqidagi xabarlarini o'qiymiz. Agar shu kimsalarning ichida ozgina ma'rifati bo'lganda edi, qadrlini qorniga almashtirib o'tirmasdi.

Katta pulni orzu qilmagan odam kamdan kam topiladi. Balki topilmas. Har qanday odam umrining qaysidir bosqichida bu haqda o'ylaydi va havasiga tushadi. Odamimizni, bas, bu vasvasaga qaydadir bir emas, bir necha bor duch kelishimiz tayin. Faqat kimningdir umri mavsumlarida bu narsa o'tkinchi hissiyot kabi o'tib ketadi, kimnidir esa domiga yutib mangu qoliga aylantiradi.

Nafs tabiatida bir xususiyat borki, u ochilgan sari ochilib boraveradi, oqibatda yuhoga aylanadi va o'z egasini ham yutib yuboradi. Katta pul bor joyda xatar bo'ladi, der edi onam. O'zbek xalq ertaklaridagi xazina ustida yotadigan ajdaho timsoli ham shundan ogoh etadi.

Manglay teri bilan mablag' topib, boylik orttirayotganlar ham bor. Gapim kimlargadir g'alati tuyulsa-da, bir narsani aytay. Manglay teri bilan topilgan pulda ma'rifat bor. Chunki bu boylik ortida mehnat yotadi. Chin mehnat ham ma'rifatdir. Shuning uchun mehnat odamni tarbiyalaydi, dunyoga qarashlarini o'zgartiradi.

Men yoshlar bilan uchrashuvimda ham aytdim. Pulingiz ko'p bo'lgani yaxshi. Lekin ichingizda ma'rifat bo'lmasa, yuz million dollaringiz bo'lsa ham bu boylik sizni qutqarolmaydi. Ma'rifatsiz har qanday kuch puch va halokatga mahkumdur.

Yana bir gapni bot-bot takrorlayman: Katta pul fohishada ham bo'lishi mumkin, ashaddiy jinoyatchida ham, qonxo'r manyakda ham, ablah bir g'alamisida ham bo'lishi mumkin. Taqqos uchun boshidan uzr so'rayman-ku, deylilik, Erkin Vohidov yo Abdulla Oripovning pulidan ko'ra mashina o'g'risi bo'lgan bir mafiozning puli yuz ming barobar ko'p bo'lgan bo'lishi mumkin. Bunga tarixda ham, bugungi zamonda ham misollar ko'p. Lekin ma'rifat hammada ham bo'lavermaydi. Boshingizni ming joyga uravering, minglab vajlarni pesh qilavering, baribir, oxir-oqibatda odamning odamligi uning ma'rifati bilan o'lchanadi.

BUZUQ O'LCHOV BIRLIGI

Shunday odamchalar to'dalari paydo bo'lyaptiki, moddiy foydadan boshqa narsa ularning ko'ziga ko'rinmaydi. Ular uchun

bundan boshqa o'lchov birligi yo'q! Men ba'zida o'ylab qolaman yana 15-20 yildan so'ng ularga Beruniy, Ulug'bek, Navoiy haqida gapirsang, "O'tmishda o'tgan bo'lishsa o'tishgandir, menga nima foydasi bor" deyshlari aniq. Men o'n-o'n besh yildan so'ng deb andavalab gapirayotgandirman, holbuki bu ko'rgilik boshlanib bo'lgan. Faxr tuyg'usining o'lishi yomon narsa, odamning ildizlarini quritadi.

Yana bir gap. Faqat o'qishning o'zi bilan ma'rifatga to'liq erishib bo'lmaydi. Muhabbat, iymon, sadoqat, vatanparvarlik tuyg'ulari ham o'qish, o'rganish barobarida ulg'ayib borishi kerak. Shunday odamlarni ko'rganmanki, ular o'qishni bilishmasdi, maktab ko'rmagan, harf tanimas edilar. Lekin savodsiz savodlilar edi ular. Ularning yuragi ma'rifatga to'la edi. Bobolaridan faxrlanishar, vatanini jondan sevishar, or-nomusni hamma narsadan ustun qo'yishar, ezigulik va imon bilan yashashar edi. Garchi harf tanimasa-da, ularni o'qimagan deb ham bo'lmas... Chunki ular o'z xalqining qadimiy afsonalari, dostonlari, ertaklari, hikmatlarini, ezgu hayot qoidalarini qon-qoniga singdirib yuborishgandi. Bu o'rinda yana Nobel mukofoti sohibi Migel Anxel Asturiassning o'sha gapini eslab o'tmak joiz: "Aslida eng yaxshi romanlar yozilmagan, aytilgan!"

Men yaqinda oliy dargohlarimizdan birida magistrlardan imtihon olishda qatnashdim. Yaxshi bilimli va farosatli, yurtparvar yoshlarimiz bor. Ularni ko'rib, ko'zing yashnaydi, ko'ngling tog'day o'sadi. Lekin ular qatorida ildizini yo'qotib qo'yg'an yoshlarimiz ham uchraydi. Imtihon vaqtida shunday yoshlarni ko'rdim. Ular uchta tilni biladi, dunyoning narigi burchidagi hodisalarni biladi, har baloni biladi, lekin Vatanni bilmaydi. Biri Shayxontohur tumana tug'ilgan, shu yerda unib o'sgan, shu yerda voyaga yetgan, lekin "Sen tug'ilgan tumanning nomi nega shunday ataladi?" deb so'rasang, tinimsiz saqich chaynaydi. Shayx Hovandi Tohur haqida tasavvuri ham yo'q. Bidad "familiyang palonchiyev ekan, xo'sh, bobongning ismi ma'nosini aytib ber-chi" desangiz, aytolmaydi, kurakda turmaydigan gaplar bilan aravani quruq olib qochadi. Yana biri Navoiydan biror g'azal yo ruboiy u yoqda tursin, "Tilga ixtiyorsiz, elga e'tiborsiz" degan to'rtta so'zdan iborat kichik bir hikmatni aytib berolmaydi. Shu yurt ozodligi uchun jonini bergan, vatani uchun otilgan, osilgan Cho'lpon, Fitratlar haqida aytadigan ikki jumla gapi yo'q, yana "magistman" deydi.

Oshirib yuboryapsiz, demang. Men ko'rganimni aytayman. Tag'inam, qisqartirib aytayman. Ikki-uchtamas, o'nta tilni biling, Amerika, Avstraliya, hatto Antarktidagacha yaxshi biling, lekin hammasidan avval Vatanni biling. Vatanni bilmak kerak. Vatanni bilmay, dunyoni bilishning foydasi yo'q. Shunday sho'rliklar borki, ular imkonini qilib, Xudoni ham aldasa bo'ladi deb o'ylashadi. Keyingi paytlarda odamlarning

yaxshi niyat, halol mehnat bilan plastik kartalariga yig'gan pullarini o'marib ketayotgan firibgarlar, odam savdosi bilan shug'ullanib, yon qo'shnisigacha sotib yuborayotgan qalloblar, soddadil odamlarni chuv tushirib, sarson-sargardon qilayotgan ko'namaklar haqidagi xabarlarini o'qib shu haqda o'yladim. Bu muttahamlarning tasavvuri shuncha tubanki, Xudoni nari borsa, tuman hokimi yo tuman prokurori darajasida ko'ra oladi. Undan u yog'iga o'tolmaydi. Ularning bo'lgani shu.

Oddiy odamlarning haqqini o'g'irlayotgan bir zo'ravon, yo tuhmatga uchragan jabrdiy-dadan pora olayotgan bir amaldor "Xudo bilsa, bilsin, qonunchilarning qo'lga tushib qolmasam bo'ldi" qabilida ish tutadi.

Ma'rifat shunday narsa ekanki, bir ahmoqning miya qopqog'ini ochib, ichiga to'ldirib bu ne'matni tiqib qo'ysang ham yuqmas ekan. Uni yuqtirish ona qornidan, beshikdan boshlanishi kerak ekan. Yoshi qirg'ga borib qolgan eshakning qonini almashtirgan bilan hech narsa o'zgarmaydi.

700 YILLIK HIKMAT VA 2 KILO-YU 360 GRAMM PALOV

Endi kim ko'p osh yeyishi bo'yicha "championat"ni ham boshlab yubordik. Ana tashabbus-u mana tashabbus! Qoyil-maqom g'oya! Bizga shu yetmay turuvdi o'zi. Samarqandda bo'lib o'tdi bu dovruqli musobaqa. Unda bir kishiga 2,5 kilogramm palov beriladi va oshxo'r uni 30 daqiqada yeb tugatishi kerak. Dard ustiga chipqon deganlaridagi, musobaqa boshida boshlovchi og'iz ko'pirtirib, kim ko'p osh yeyishi bo'yicha bo'lib o'tayotgan bu musobaqa "Mustaqilligimizning 33 yilligi-ga bag'ishlanadi", deb tantanali e'lon qildi. E-voh, it urishtirishdan ham xunukroq bu mashmashaga mustaqillikni aralashtirmasanglar bo'lardi, birodarlilar.

Oshxo'rlarni tomoshabinlar gulduros qarsaklar, olqishlar bilan kutib oladilar. Xuddi xalq qahramonlarini kutib olayotgandek. Intervyularni aytmaysizmi? Yo tavba! Yoqangin chok-chok etishdan boshqa yo'l qolmadi. Ko'p ovqat yeyish bilan ham maqtanib bo'ladimi, aksincha buning uchun uyalish kerak-ku, ey musulmonlar! Yorilib ketguncha ovqat yeyish, bo'kib qolish qaysi axloqqa to'g'ri keladi?

Musobaqa davomida boshlovchi: "Kimning g'olib bo'lishi Allohdan, albatta", "Champion sanoqli daqiqalar ichida aniq bo'ladi", "Badiiy sahnamizga bugungi unutilmas kechamizning polvonlarini olqishlar bilan taklif etamiz", "Ular bugun o'ziga xos obro'ga ega bo'lishdi". "Mana shunaqangi festivallar, chempionatlar ko'p bo'lishini tilab qolamiz" kabi pufaklarni tinimsiz pufab turdi. Hamma tomonni pufak bosib ketdi.

Xullas, bu chempionatda uchinchi o'rindagi 36 yoshli ish-tirokchi 1 kilo-yu 600 gramm, ikkinchi o'rindagi 33 yoshli oshxo'r 1 kilo-yu 650 gramm, birinchi o'rin shohsupasiga ko'tarilgan 44 yoshli oshpolvon 2 kilo-yu 360 gramm palovni paqqos tushirib, "shonli tarixga o'z nomlarini muhrladilar".

Eh farosat, farosat! Munchalar xor bo'lding, sho'rlik farosat!

Erkin Vohidov bir she'rda: "Mening bir qo'shnim bor unga to'y ham, aza ham bitta narsa: oshxo'rlik", deb yozgan edi.

Naqshband bobomizning: "Kam ye, kam de, kam uxla" degan 700 yillik hikmati ham hayf ketdi. Bu hikmat 2,5 kilo palovga qo'shib yeb yuborildi.

ODAM BO'LSINMI YO HO'KIZ?

Ma'rifatsizlik odamni ming ko'yga soladi. Bir pulga qimmat arzimagan hoyu havaslarining battol hammoliga aylantiradi. Yig'inlarda kimnidir dollardan tikilgan ko'y-lakni kiydirib, o'rtaga chiqarib, quturtiradi. Yana bir nodonni ilm va olimning ustidan kuldurib, bo'kirtiradi. O'ziga to'qlarni shu holga tushirsa, o'zida yo'qlarni haq-huquqini tanimaydigan, duch kelganga aldanaveraldigan, fikrsiz go'llarning go'lga aylantiradi.

Yomon illatlarimizdan biri – ko'pincha arzimagan mayda-chuyda narsalar ketidan chopib, katta narsalarni boy beramiz. Bitta dabdabali to'yga ketadigan pulga bir o'g'ilini yaxshi joylarda o'qitib odam qilishimiz mumkin. Yo'q, bizga to'ydagi soxta dabdaba-yu uch kunlik ko'pik maqtovlar kerak. O'sha o'g'il odam emas-da, bir ho'kiz bo'lib yetilar, lekin obro' ketmasin, deymiz. Shu obro'mi?

Eshqobil SHUKUR

Jahon xalqlarining qay birin tarixiga qaramang, ularni faqat ilm-fan va ma'rifat Xalq qilgan, qaddini ko'targan, tog'day o'mini belgilab bergan.

EL NOMUSI

"Ona Vatan", "Ona yurt" degan iboralarni ko'p ishlatamiz, ba'zida me'yoriidan oshirib ham yuboramiz. Bu so'zlar aziz so'zlar, muqaddas so'zlar. Lekin keyingi paytlarda meni bir narsa qattiq xavotirga soladi. Vatanimiz haqida xorijda og'ziga kuchi yetgan-yetmaganlar har xil xunuk gaplarni aytib qolishadi. Hatto uch ming yillik davlatchilik tarixiga ega yurtini tarixsizga chiqarishadi. U yerda tarixni biz yaratganmiz deb tuhmatlar qilishadi. Ular xalqimiz, millatimiz, tariximiz, yurtimiz sha'niga nomaqbul gaplarni ham aytishadi. Bunday gaplarni bizning har birimiz o'z onamiz sha'niga aytilayotgan gap deb qabul qilishimiz kerak va bunga zarur javobni berishimiz shart. Shunda Vatanni ona deyishga haqli bo'lamiz.

Har bir o'zbek "Vatanimning sha'ni bu – mening o'z onamning sha'ni" degan xulosaga kelishi kerak. Bolalarga maktabdan shu tuyg'uni singdirmasak bo'lmaydi. Dunyo qaltis tus olib bo'ldi. Bunday vaziyatda bizni ichimizdagi ma'rifat saqlab qoladi. Mamlakatimiz Prezidenti tomonidan ilgari surilgan ma'rifatli jamiyat g'oyasi kelajakni himoyalashni o'zida mujassamlashtirgan.

Aziz yurtdoshim! Bir inson sifatida, shu yurtning bir farzandi sifatida men hamma-mizning bir narsani to'liq anglab yetishimizni orzu qilaman. Aziz vatandoshim! Beg'ubor orzular bilan Boysunda yurgan bir qizning nomusi, yo Marg'ilonda yashayotgan bir qizning nomusi, yo Baxmalda bo'yga yetayotgan bir qizning nomusi... Xullas, hamma-hammasi sen bilan mening nomusimdir, aziz vatandoshim, pirovardida Vatan nomusidir. Chunki ular millatning ertangi onalaridir.

Aziz yurtdoshim! G'uzorda bo'y cho'zayotgan bir o'g'ilning ori, Andijonda qaddini ko'tarayotgan bir o'g'ilning ori, Toshkentda manaman deb yetilayotgan bir o'g'ilning ori... Xullas, hamma-hammasi sen bilan mening orim va kelajagimdir, aziz vatandoshim, pirovardida Vatan kelajagidir.

ARZ VA IZHOR

Bashariyat o'n ming yilda ham Xudoga aytadigan gaplarini aytib tugatolmadi. Bo'lmasam, shoirlar, musavvirlar, san'atkorlar paydo bo'lmasdilar. Insoniyatning har bir avlodi so'ngsiz arz va izhorlarning davomi bilan dunyoga kelaveradi. Bu zor va izhor abadiyatda ham davom etaveradi. Toki dunyoga izma-iz kelayotgan inson avlodlarining Xudoga aytar arz va izhori bo'lar ekan, unda ma'rifat ham bardavom bo'lavermaydi.

Odamni ham zohiran, ham botinan Yaratgani bog'laydigan hamma narsa, katta-yu kichikligidan qat'i nazar ma'rifatdir. Xoh u ezgu fikr bo'lar, yo biror muhtojga tirnoqcha yaxshilik bo'lar, yo vatan uchun qahramonlik bo'lar, yo qo'shni uchun kichik bir siylov bo'lar...

Shayx Sa'diy Sheroziy:

Siyna limmo-lim alamdird qayda

malhamdin darak,

Yangi odam, yangi olam qaytadin

tuzmoq kerak...

– deganida ma'rifatli dunyoni nazarda tutgan edi.

Pifagor ham "Xudoning Yer yuzida toza qalbdan boshqa yaxshiroq boshpanasi yo'qdir" deganida ma'rifatga to'la qalblarni nazarda tutgan edi.

So'zimizning oxirida yana o'sha gapni takrorlayman. Dunyo tarixidagi hamma halokatlarining siri ma'rifatsizlikda! Hamma yaxshiliklar siri ma'rifatda, faqat ma'rifatda!

SIYMO

O'zbekiston xalq artisti, professor Shuhrat Abbosov o'zbek kino san'ati rivojiga ulkan hissa qo'shgan atoqli san'atkor, o'zbek madaniyatining darg'alaridan biridir. Milliy kino san'atimizning, milliy teatr san'atimizning, milliy san'at pedagogikasining juda ko'p sahifalari Shuhrat Abbosov nomi bilan chambarchas bog'liq. Ayniqsa, hozirgi O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutida qirq yildan ortiq pedagogik faoliyatida professor Shuhrat Abbosov yuzlab shogirdlar yetishtirdi. Ular o'zbek madaniyatining turli yo'nalishlarida, xususan, kino san'atida ham hozirgacha qizg'in faoliyat yuritib, soha rivojiga munosib hissa qo'shib kelyapti. Shuhrat Abbosovning pedagogik faoliyatiga uning bevosita kino san'ati, teatr san'atida o'rttirgan ulkan tajribalari asos bo'ldi, desak, yanglishmaymiz.

Shuhrat Abbosov kino san'atida ham, teatr san'atida ham ulkan va betakror iz qoldirdi. U dastlab faoliyatini teatr rejissyori sifatida boshlab, asosan viloyat teatrlarida diqqatga molik spektakllar sahnalashtirdi. Keyinchalik, ya'ni o'tgan asrning elliginchi yillaridan milliy kinomizga kirib kelib, uning rivoji uchun katta xizmatlar qildi. Shuhrat akaning nomi tilga olinganda, albatta,

O'ZBEK KINO SAN'ATINING DARG'ASI

birinchi navbatda uning o'zbek kinosisining mumtoz namunalariga aylangan filmlari yodga keladi. "Mahallada duv-duv gap", "Sen yetim emassan", "Toshkent – non shahri", "Muhabbat mojarosi", "Abu Rayhon Beruniy", "Olovli yo'llar", "Katta urushdagi kichkina odam", "Otamdan qolgan dalalar" va "Dilor, Dilor... dil va or" filmlari shular jumlasidan.

Bu filmlar tom ma'noda o'zbek kino san'atining o'lmas namunalari bo'lib qoldi. Ularda xalqimizning uzoq o'tmishi – ming yillar ortidagi fan cho'qqilarini egallash yo'lidagi tafakkur yoqlinlarini namoyon etish davrlaridan boshlab, XX asrda yurtdoshlarimizning dunyo xalqlariga ko'rsatgan insoniy munosabatlari aks ettiriladi. "Toshkent – non shahri", "Sen yetim emassan" filmlarida o'tgan asrning taloto'pli, nihoyatda murakkab, og'ir davrlarida O'zbekistonga kelgan ming-minglab yosh bolalarni, dastlab 30-yillarning ocharchilik davrlarida, keyinroq urush yillarida, beayov janglar ketayotgan pallada sobiq sovet hududidagi respublikalardan – Rossiya, Ukraina, Belorussiyadan evakuatsiya qilingan minglab oilalarni o'z bag'riga olib, issiq o'rnini bo'shatib, joy bergan mehdirdaryo o'zbek millati vakillari haqida hikoya qilinadi.

Shuhrat Abbosov o'z filmlarida xalqimizni butun dunyoga bag'rikeng, saxovatli xalq sifatida, o'zbeklarni munis, mushfiq millat sifatida tarannum etdi. Shu tufayli bu filmlarni ko'rgan, undan bahramand bo'lgan dunyoning qaysiki chekkasidagi tomoshabin bo'lmasin, o'zbek xalqi haqida yorqin, nihoyatda iliq taassurotlar oladi. Shuhrat aka aynan mana shu xizmatlari bilan ham millatimizga sharaf, e'tibor, izzat olib keldi.

Shuhrat Abbosovning keyingi filmlari, xususan, atoqli adib Said Ahmadning "Ufq" romani asosida ishlagan "Muhabbat mojarosi" kartinasi yoki "Katta urushdagi kichkina odam" deb

nomlangan avtobiografik mazmundagi kartinasi yoxud yana bir taniqli yozuvchi Tog'ay Murodning "Otamdan qolgan dalalar" romani asosida yaratilgan filmi milliy kino san'atimizning rivoji darajasini pog'onama-pog'ona yuksaltirgan asarlar sirasiga kiradi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Shuhrat aka o'z asarlarida inson dramasi ham, uning qalb kechinmalarini ham nihoyatda nuqtabinlik bilan aks ettirishga muvaffaq bo'lgan ijodkor sifatida kinomiz tarixidan munosib o'rin egallagan. Uning filmlari orqali tomoshabinlarning necha avlodi tarbiya topgan, necha avlod o'zbek tomoshabinini o'sha asarlar tufayli xalqimizga, milliy san'atimizga, mamlakatimizning ertangi kuniga dildan xizmat qilish tuyg'ularini qalbiga singdigan.

Shuhrat aka fikr doirasi nihoyatda keng, o'zbek va jahon adabiyotini puxta biladigan chinakam ziyoli inson edi. Uning suhbatidan bahramand bo'lgan odam sira zerikmasdi. Shuhrat akaning noyob fazilatlaridan yana biri – u yunon mumtoz adabiyoti namunalarini yoddan bilar, ana shu asarlar haqida soatlab hikoya qilib berishi aytish mumkin edi. Uning bilim darajasi, quvvai-hofizasining kuchliligi pedagoglik faoliyatida, ayniqsa, yorqin sezildi. Shuning uchun Shuhrat akaning atrofida hamisha shogirdlari g'uj'g'on edi. Umuman, uning faoliyati, insoniy sifatleri haqida yana ko'p fikrlarni aytish mumkin. Lekin Shuhrat Abbosov degan yirik shaxs – milliy san'atimizdagi o'ziga xos bir ma'naviy hodisaga to'la-to'kis ta'rif berish oson emas.

Shuhrat akaning yorqin xotirasi, uning kinoda yaratgan nihoyatda hayotiy an'analari hozir ham yashayapti va xalqimiz bor ekan, millatimiz bor ekan, albatta, yashab qoladi.

Shuhrat RIZAYEV,
Kinematografiya agentligi direktori

IJOD VA FAN MAJNUNLARI

Boshlanishi 1-sahifada.

Moskvalik bir arman injeneri O'zbekiston xalq yozuvchisi, akademik Oybekka yozgan maktubda shunday satrlar bor: "O'zi Navoiyga o'xshamagan adib Navoiy haqida bunday romanni yozolmagan bo'lardi". Yozuvchining "Navoiy", "Qutlug' qon", "Ulug' yo'l", "Oltin vodiyan shabadalar", "Quyosh qoraymas" kabi epik asarlari, doston va qissalari, tarjima dramalari, jamoatchilik faoliyati boshqa yozuvchilar, ayniqsa, yosh ijodkorlar uchun ijod dorilfununi bo'lib qoldi.

Xalqimizning shunday buyuk namoyandalaridan yana biri, taniqli yozuvchi "Oybekning ma'naviy izdoshi" (Xurshid Do'stmuhamedov ta'bir), yigirmanchi asr o'zbek adabiyotshunosligining yirik vakili, O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan arbobi, akademik Naim Karimovdir. Olim haqiqiy fidoyilik ko'rsatib ishladi va yashadi. Shu ma'noda, u kishini o'zbek adabiyotining tirik ensiklopediyasi edi, deyish mumkin.

Taqdimotda dastlab atoqli ijodkor adib

– Oybek zamonaviy o'zbek adabiyotining darg'alaridan biri. Bu ulkan adib, ulkan shoir, ulkan ziyoli insondan juda katta hayotiy ibrat qolgan. Afsuski, bugun yoshlarimiz Oybek, Cho'lpon, G'afur G'ulom, Odil Yoqubov va shu qatordagi boshqa adiblarimizni unutib qo'yishyapti. Shuning uchun Oybek va boshqa ijodkorlar haqidagi hujjatli filmlarni keng ommaga namoyish qilish kerak, qayta-qayta ko'rsatish zarur. Vaqti-vaqti bilan, oralatib televideniyeining, mayli, 21 ta emas, 10 ta kanalida ko'rsatishsin. Boshqa adiblar, olimlar, akademiklar haqida ham xuddi shunday filmlarga ehtiyoj bor.

Ustozim, zahmatkash, katta olim Naim Karimov xolis, halol inson sifatida umrining so'nggi kunigacha tinmasdan ishladilar, namuna ko'rsatib, XXI asr boshiga doir bo'lgan tariximizni, aniq aytadigan bo'lsak, jadidlarimiz olamining eng murakkab sahifalarini, eng qorong'i sahifalarini ochib berdilar. Juda ko'plab fundamental kitoblarni yozdi. Xalqimizga noma'lum, notanish bo'lgan topildiq ma'lumotlarni ochiqldadi. Jadidlar hayotini o'rganib, jadidlarcha ishladi.

Ulug'bek HAMDAM,
adabiyotshunos

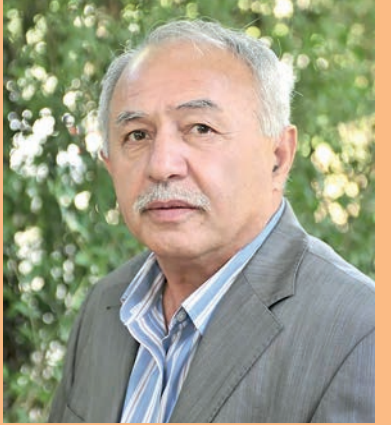

– Ustozimiz Naim Karimov umrini adabiyotga bag'ishlagan olim. Mustaqillik yillarida asosan jadid adabiyoti bilan shug'ullandi. Jadid siymolarni arxivlardan topib, qolgan umrini ularning ijodini ilmiy muomalaga kiritishga bag'ishladi. 91 yoshgacha, oxirgi nafasigacha jadid dunyosi, jadid muammosi bilan yashadi. Bugun ustozning qo'llaridan tushgan bayroqni olib, changini qoqib, ishlarini davom ettirishimiz kerak. Shu millat uchun jonini tikkan, shu millatning ertasi uchun fidoyilarcha kurashgan adiblarni kamida ustozimiz Naim Karimovdek kaftimizda ko'tarib elga manzur qilishimiz, ularga munosib tilda yetkazishimiz lozim.

Oybek domla jadidlarning shogirdi. To'g'ri, Oybek bevosita jadid emasdi. O'sha paytdagi avlod, Oybekning avlodi, 20-yillar avlodi "Men jadidman" deb o'rtaga chiqishi mumkin emasdi. Agar maydonga chiqsa, ular ham Cho'lpon kabi mahv etilardi. Lekin ularda jadidlardan olgan adabiyot, mafkura borasidagi tarbiya bor edi. Mana shu tarbiya borligi uchun ham, bugun sovet davri tarix sahnasidan supurilib ketganiga qaramay, Oybek va oybeklar o'qilyapti, qayta-qayta nashr qilyapti.

Gulchehra UMAROVA yozib oldi.

Xurshid DO'STMUHAMMAD,
O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi

JAHON MUSIQASI

MAESTROGA MAKTUB

Qadrlı maestro!

Ma'lumingiz bo'lsinkim, bu mak-tubni sizga qariyb uch asr beridan yozmoqdaman. Bilaman, endilikda vaqtiging ko'p.

Tug'ilgan kuningiz bilan eng avvalo, o'zimni tabriklayman, keyin Yupiterni. Bo'lmasa, o'ziga atalgan bunday muhtasham simfoniyadan bebahra o'tardi. Shuning totidanmi sarmast bo'lib, haligacha boshi aylangani aylangan, yettinchi osmonda uchib yuradi.

Hali o'smir edim, ilk marta sizni menga "Lya mayor" sonatasi tanish-tirgandi. Keyinchalik, simfoniya-laringiz, ayniqsa "Figaro" degan-lari sizni dahodan olib, dahoga solganicha maqtay ketdi. Lekin hafa bo'lmang-u, "Turkcha raqs"da deyarli turk ohangi yo'q. Bosh-qacha nomlash kerakmidi... Ehti-mol sharqqa yo'lingiz tushsa, bari boshqacha bo'lardi... Ishqilib, "Serenada", "Menuyet", opera-lar... hammasi mening ertagim ekan, o'ylab qaragam. Do'stlarim kam edi, sozlardan soz davra qur-dim. Klavesin, pianino, skripka, valturna, violonchel... hamma-hammasi bu – siz menga oshno qilgan dildosh dugonalarim. Ovoz, ruhi, dardi bor... Qo'li dunyoning har burchagiga yetadi. Xuddi sizniki kabi. Ular bilan tillashishni, ya'ni bu olamda mu'jizalar tili mavjud ekanini menga kuylaringiz o'rgatdi. Bilasizmi, qushlar dirjlorlardek ko'ri-nadi menga. Qanotlari bilan tabiat musiqasini dam boshqarib, dam o'zi kuylab o'tadi. Harakatlari aro shamollar gajak-gajak aylanib,

shovullaydi. Balki, u Sizdirsiz. Ruh shunchalar ham yengil bo'larmi, a?

Hayron qolaman, ijodkor shaxsiy hayotidagi muhitga bu qadar kontrast asarlar yozishi uchun qan-chalar mohir yoki qudratli bo'lishi kerak! Shu qadar ko'tarinki, shu qadar yorug', shu qadar o'ynoqi to'lqinlarni topgansizki... Eshitaversam, chala-versam hayotni tobora sevib bora-man, to'lqinlana-to'lqinlana ummonga do'naman. Maestro, hayotingizni asr-lar derazasi ortidan hayratlanib kuza-tarkan, qo'llarimni cho'zgancha o'sha ummonga cho'kib ketaman.

Eh, Motsart, Motsart... Daho bo'lishning badali buncha og'ir? Buyuklik bu – yuk. Shuni ko'tara olishi uchun tanlanganlarning ruhi-yu taniga bir kemtik berilganki, o'rni-ni iste'dod bilan to'ldirib tugallikka erishadi.

Noraso, noqis falsafalarim bilan Sizniyam boshingizni qotirdimmi? Nima qilay, qancha chuqur ketganim sari dunyodagi barcha ohang-u tovushlarning ostida qachondir dah-shatli mangu sukunat sodir bo'li-shini sezib qolyapman. Shuning qo'rquvidanmi o'zimni ovutaman, o'sha bo'shliqqa ham qachondir ovoz yoyiladi, to'lar-ku deb. Ehtimol unday emasdir. Ammo aniq bilamanki, har qanday tovush, ovoz bu hayot belgisi. Xuddi, Siz haliyam yangrayotganingiz, yashayotganingiz kabi.

Xayol beminnat ulov. Shundoq uyingiz oldiga borib alanglaydi. "Ha, xuddi o'zi!" deyman-u, tushib ichkarilayman. Yo'lakchadan kirar-kanman, Avstriyaning yuragiday g'i-jimlangan partituralar uyilib yotadi. Tilla topganday sevinib, avaylab

ochaman-da, o'qiyman: "Sonata"... keyingisi: "Messa", bunisi-chi, xo'-o'sh... "Rekviyem"!

"Rekviyem"? Butun vujudim bilan "farshlag"ga aylanaman. Shu payt klavesin ustidagi sham yorug'ida bir niqobli sharpa lip etib o'tadi.

Tavba-tavba, boqiy yashaydimi bular?

Yo'q, aslida Siz ketgach, niqobli sharpalarga to'lgan bu dunyo. Asl yuzlar qolmagan hisob. Ana shu ko'r-gilik bashariyat insoniyligini ommaviy qabrlarga ko'mishda davom etyap-ti. Kecha tushimda "Eshoni shahid" mozorida shahid bobomning sag'a-nasini izlab yurganmishman.

– Otamning qabrini qay yerga yoshurding?!

Bot so'yla!..

Birdan Fitrat hazratlari, keyin Cho'lpon, so'ng Qodiriy nafaslari yelganday bo'ldi. Ko'p yig'ilarni eshitgan marvartak tut chayir shoxlari oralab esgan epkin bir ezgin musiqa ko'tardi. Nechukdir, bu sag'ir ohang yana Sizning olis kuylaringizni yodimga quydı. Ajab! Hamma zamonning daholari dardi va nolası bir xil bo'lurmi? Bugun-da minglab salyeri va trig'ulovlarni dog'da qoldiradigan nayranglardan qalbimizni qanday asrab qolamiz degan xavotirim bor. Shukrki, javobim ham bor – san'at bilan, ma'rifat bilan! Shu tong bir hikmatni anglab yetdim: umumbashariy daholarning vafot etgan kuni yo'q, faqat tavallud ayyomlari bo'ladi, xolos!

Tug'ilgan kuningiz bilan, Maestro!

Nozima HABIBULLAYEVA

BOQIY MEROS

Mamlakatimizda Turkiston jadidlik harakati asoschisi, atoqli adib va jamoat arbobi, noshir va pedagog Mahmudxo'ja Behbudiy tavalludining 150 yilligini keng nishonlash borasidagi ishlar izchil davom etmoqda. Joriy yilning 21-yanvarida O'zbekiston kasaba uyushmalari saroyida "Jadidlar va Behbudiy merosini o'rganishdagi yangi yondashuvlar" mavzusida o'tkazilgan an'anaviy xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya ham fikrimizning yorqin isbotidir.

O'RGANISHDA YANGI YONDASHUV

Ta'kidlash joizki, mazkur tadbir O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti, Qata-g'on qurbonlari xotirasi davlat muzeyi, "Jadid" gazetasi hamda O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasi hamkorligida tashkil etildi. Unda bir qator xorijlik mutaxassislar, Behbudiy merosini o'rganishga bel bog'lagan tadqiqotchilar, taniqli yozuvchi va shoirlar, professor-o'qituvchilar ham-da talaba-yoshlar ishtirok etishdi. Ular orasida Mahmudxo'ja Behbudiyning nabirasi Shohrux Behbudiy borligi va nutq so'zlagani yig'ilganlarda kat-ta taassurot uyg'otdi. Mazkur tadbir o'tkazilgan joy ham aslida o'ziga xos ramziy ahamiyatga ega. Negaki, ushbu binoda 1914-yil Behbudiyning "Padarkush" dramasi qo'yilgan. O'zbekiston davlat satira teatrining mahoratlı aktyorlari ijrosida ilk sah-nasiga qaytgan dramani shu yerdə jam bo'lgan yoshlar o'zgacha qiziqish hamda olqishlar bilan kutib oldi.

Konferensiyada O'zbekiston jurna-listika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti rektori Sherzodxon Qud-ratxo'ja, Qatag'on qurbonlari xotira-

si davlat muzeyi direktori Baxtiyor Hasanov, Yoshlar ishlari agentligi direktori Alisher Sa'dullayev va boshqalar so'zga chiqib, milliy matbu-otimizning yetakchi siymosi Mahmud-xo'ja Behbudiy merosini o'rganishda mahalliy va xorijiy olimlar o'rtasidagi aloqalarni yanada mustahkamlash, yoshlar orasida jadidlarimizning o'lmas asarlarini keng targ'ib qilish, ular boshlab bergan ezgu ishlar va g'oyalarni davom ettirish borasida fikr-mulohazalar bildirishdi.

Konferensiya doirasida ma'rifat-parvar olim, milliy ozodlik harakatining buyuk namoyandasi bo'lgan alloma-niing hayotiga bag'ishlangan "Beh-budiy fenomeni" kitobi taqdimoti ham o'tkazildi. Mazkur kitob muallifi filologiya fanlari doktori, professor Halim Saidov o'quvchilarni qiziqtirgan savollarga javob berdi.

Tadbir so'ngida Behbudiy ijodini o'rganish va ularni targ'ib qilishda hissa qo'shgan bir guruh fidoyilar "Mahmudxo'ja Behbudiy tavalludining 150 yilligi" statuetkasi hamda esdalik sovg'alari bilan taqdirlandi.

O'z muxbirimiz.

TARAQQIYOTGA TO'G'ANOQ

Boshlanishi 1-sahifada.

Bir necha yil avval Prezident Shavkat Mirziyoyev ayni masalaga e'tibor qaratib, *“Ayrim pul topib aql topmagan, ma'naviy saviyasi past kimsalar to'y-hashamlar, ma'rakalarni o'tkazish bo'yicha musobaqa o'ynab, turli-tuman yangi odatlarni o'ylab topyapti. Bularni eshitib, ba'zan odam hayratdan yoqasini ushlab qoladi”* degan edi.

Shu o'rinda jadid ma'rifatparvarlarining yuz yil oldin bu borada bildirgan fikr-mulohazalariga e'tibor qilaylik. Hoji Muin 1919-yilda: *“Bizning xalq”mol va jon ketsa ketsun, obro'yo ketmasun”, deb xatna yoki nikoh va yo aza marosimini o'runga keturmak uchun qo'llarinda bor narsalarini bir-ikki kunda barbod etadilar, qarzdor bo'lalar. Qarzlarni ado eta olmaga'ach, oxiri, “molni odam topar, odamni mol topmas”, deb o'z bog' va hovillarini sotib, qarzlarga beralar”* deb yozgan.

Abdulla Qodiriy esa *“Qildi bu vaqt bizda javlon to'y, Oqchasi yo'qni etdi hayron to'y”* deydi.

Abdulla Avloniy *“Xalqimizni to'y marazidan qutqarurga tirishmak va iloj istamak lozimdir. Bola-chaqalarini qo'l kuchi ila to'ydiradig'on, to'y degan yerda muqaddas Vatanini sotub, sarf qilmoqdan tortinmaydirgon, “hoziram huzuram” deb istiqbolini o'ylamagan va bolalarining saodatini tushunmagan bir qavmdan qanday taraqqiy, madaniyat va ma'rifat kutmak kerak?”* degan o'kinchini izhor etadi.

Ma'rifatparvar bobomiz Mahmudxo'ja Behbudiy esa *“Millatimiz taraqqiyotiga to'g'anoq bo'ladigan ikki narsa bor: bu – to'y va azadir”*, deya qayd etadi.

Afsuski, taraqqiyotimizga katta to'siq va g'ov bo'lib kelayotgan bu illatga barham berish, to'y-ma'rakalarni ixcham, zamonaviy ko'rinishda o'tkazish o'rni-ga, to'ydan oldin va keyin bo'ladigan kerakli-keraksiz tadbirlarni o'ylab topish, dabdababozlik qilib, haddan ziyod isrof-garchilikka yo'l qo'yish holatlari tobora kuchayib bormoqda. Buni Qashqadaryo viloyati misolida ko'rib chiqamiz.

TO'Y EMAS, KIMO'ZAR MUSOBAQA!

Ota-bobalarimiz, azal-azaldan ikki yosh unashtirilidimi, ularning boshini bitta qilishga asosiy maqsad sifatida qaragan, dabdabali to'y emas, chiroyli turmush haqida qayg'urgan.

Hozir esa bo'lajak kelin-kuyov tomonidan bir-biriga to'y o'tgunga qadar har bayram, tug'ilgan kunda falon million so'mlik sovg'a-salom yuborilishi odat tusiga kirgan. Bunday sovg'a-salom shirinlik, qimmat kiyimlardan iborat va yoshlar hayotida asqotadigan jihati kam.

Bundan tashqari, aksariyat fотиha to'ylari katta to'ydan deyarli qolishmaydi. Ularga kamida uch-to'rtta jonliq so'yiladi, 400-500 odamga ziyofat beriladi. Buyam yetmaganday, fотиha to'yida ayollar keluvchilarning deyarli hammasiga sarpo-surug' tarqatadi. Ayniqsa, quda tomonga 3-4 kiyimlik qimmat mato va boshqa ust-bosh, quda tomondan kelgan 20-30 ayolga ham kiyimlik matolar sovg'a qilinadi.

So'nggi vaqtlarda paydo bo'lgan xunuk odatlardan yana biri – kuyovning uyini kelin tomon jihozlab berishidir. Mebel, gilam, parda va boshqa jihozlarni kelin tomon ko'tarishga majbur.

Bir qarashda buning yomon tarafi yo'qdek, go'yoki bu – yangi oilaga qilingan g'amxo'rlik, ro'zg'orlik. Biroq hammaning sharoiti har xil. Kimdadir bor imkoniyat boshqa birovda biroz cheklangan bo'lishi aniq. Natijada ayrimlar “Men sendan kammi?” deya bor-budiga yoki qarzga bo'lsa-da, dabdabali to'y qilishga urinmoqda.

O'rganishlarga ko'ra, Shahrisabz tumani markazidagi Oqdaryo, Yangiqishloq, Ravot va Abziyat mahallalarida kelin tomondan uy bezash, kuyovga beriladigan sarpo va mebel uchun o'rtaacha 25–30 million so'm mablag' sarflanib, bunday holatlar odatga aylanib ulgurmoqda.

Chiroqchi tumani markazidagi Chiroqchi, Choshtepa, Yangiobod, Navoiy, Kishmishtepa, O'zbekiston, Bog'ishamol mahallalarida esa sarpo va mebel uchun 20–30 million so'm pul ketadi.

Kosondagi Paxtazor, Shirinobod, Do'stlik va Mesit mahallalarida ayni shu maqsadda 30-40 million so'm sarf bo'layotgani muammoning ko'lamini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, to'ydan keyin kuyovnikiga tog'ora jo'natish, “chorlar” kabi odatlar bir to'da xotin-xalajning ko'ngilxushligi, kimo'zarga berilgani oqibatida yanada ommalashayotir.

Ko'kdala tumanida kelinning bir necha soatlik to'y libosi 1 milliondan 8 million so'mgacha. Dehqonobodda esa kelinlik libosi 2 million 500 ming so'mgacha, boshqa tumandan keltirilsa, 4 million so'mgacha baholalanar ekan.

Shu bilan birga, keyingi yillarda Haj va Umra amallarini bajarib kelganlar tomonidan yurtga osh berish, to'y qilishdek behuda odat ko'paydi. Aslida, faqat Alloh roziligi uchun qilinadigan bu amalni isrof-garchilik marosimiga aylantirish kimga kerak?

“Bir kunlik to'y o'tadi-ketadi”. To'g'ri, o'tyapti, ammo asorati ketmayapti.

Albatta, yurtda to'ylar bo'lgani yaxshi, ammo muqaddas kitoblarimizda bitilgani kabi “To'ylarning eng yaxshisi – kamxari to'y” ekanini ham unutmaylik.

Quyidagi raqamlarga e'tibor bering: Kitob tumanida sarpo uchun nikoh to'yida 8–10 million, fотиha to'yida ham shuncha, sunnat to'yida 5–7, Haj to'yida 3–5 million so'mgacha xarajat qilinmoqda. Asosiy to'y tantanalari “Oqsuv”, “Nur”, “Versal” kabi to'yxonalarda o'tkazilib, to'yxona uchun o'rtaacha 5 million so'mgacha xarajat qilinarkan.

Kasbi tumanidagi “Rahim ota” to'yxonasini 500 kishi uchun bir necha soat band qilish 7 million 500 ming so'mga tushadi.

Qamashi tumanidagi “Jasmin” to'yxonasida bir kishiga 12 ming so'mdan xizmat ko'rsatiladi va ming kishilik to'ylar ham o'tadi. Demak, birgina to'yxonani band qilishning o'zi to'y egasiga 12 million so'mdan kamiga tushmaydi.

Ko'kdalada nikoh to'ylari uchun o'rtaacha 60–70 million, sunnat to'yga 40–50 million so'm kerak bo'ladi. Tuman markazidagi to'yxonalarning xizmat ko'rsatish narxi 8–12 million so'm atrofida.

Yakkabog' tumanidagi “Malika” to'yxonasida bitta to'yini o'tkazish uchun 7–8 million so'm ketadi.

Koson tumani markazidagi Nartibaland, Nartichuqur, Mug'jagul va Lolazor kabi mahallalarda to'ylar uchun 50–60 million so'm ketsa, chekka hududidagi Maydayobu, Chiroqchi, Navnihol, Uyrot mahallalarida 90–100 million so'mgacha sarf bo'ladi.

Shahrisabz tumanida esa odatda 60–80 million atrofida, tog'li hududlarda esa 80–85 million so'mgacha mablag' bir kunlik to'y uchun yo'q qilinadi. Ya'nikim, qayerda maosh oz bo'lsa, xarajat o'sha yerda ko'proq. Kulasizmi, kuyasizmi...

Yana bir holat. So'nggi yillarda kelin-kuyovning sevgi tarixini to'yxonada namoyish etishdek holat ommalashgan. “Love story” deb ataladigan bu marosimga Kosonda o'rtaacha 7–10 million so'm pul sarflanarkan. Kasbi tumanida esa ayni shu ish uchun kamida 5 million so'm ketishi ma'lum bo'ldi.

To'y kortajlari uchun ketadigan xarajat ham shundan kam emas.

Bir soat nari-berisidagi xonish uchun 50 million so'm sarflayotganlar pul topib aql topmaganlarmi?

To'y borki, san'atvorsiz o'tmaydi. Ammo buning uchun kishilar bor-budini kettkazishi hech bir mantiqqa to'g'ri kelmaydi.

Koson tumanidagi Chorbog', Mash'al, Arabxona, Yuqori Arabxona mahallalarida odatda mashhur san'atkorlar, birrovga kelib-ketadigan xonandalar uchun 20–30 million so'm, Shahrisabz tumanidagi to'ylarda esa 15 dan 40 million so'mgacha pul kerak.

Chiroqchi tumani markazidan uzoqroq Dursun, Mirzatup, Paxtaobod va Zarbdor mahallalarida san'atkorlarning qisqa muddatli xonishi uchun 40–50, Dehqonobod tumanida esa 400 ming so'mdan 22 million so'mgacha, Qamashida 600 mingdan 25 million so'mgacha mablag' ketishi ma'lum bo'ldi. Kitob tumanida esa mahalliy san'atkorlar 1–5 million so'm atrofida, mashhurlari 1000–3000 dollargacha xizmat ko'rsatadi.

Shahrisabz shahrida mahalliy san'atkorlarga 1–5 million, kamay-sunmay uchun 500 mingdan bir yarim million-gacha, videokameraga 1 million hamda shou-balet uchun 1 million 300 ming, birrovga kelib-ketadigan mashhur xonandalarga 30–50 million so'mgacha xarajat qilinadi.

O'ylab ko'ring. Bir xonanda uchun 50 million so'm sarflanayotgan joylarda ta'lim, tibbiyot, yo'l infratuzilmasi, hududlar obodligi kabi masalalarda muam-molar yo'qmi? Ehtiyojmand, kam ta'minlangan, boquvchisini yo'qotgan oilalar-chi? Albatta, bor. Ammo shuncha muammo, shuncha haqdor kishilar bo'la turib, arzimas orzu-havas uchun pul sovurishdan nima naf, nima foyda? Aslida buning turgan-bitgani zarar, isrof va noshukurlik ekanini odamlarimiz yaxshi tushunishlari kerak.

O'LGANNING USTIGA TEPGAN...

Behbudiy bobomiz millat taraqqiyotiga to'g'anoq bo'ladigan omillar borasida to'y qatorida ta'ziya marosimlarini ham bejiz ta'kidlamagan. Sababi, bir oila musibati bo'lmish ta'ziya marosimlarida hali-hanuz behuda chiqimlar ko'p.

Masalan, aksariyat hududlarda marhum vafotidan so'ng “yetti”, “yigirma”, “qirq”, “yil oshi” kabi marosimlar borki, ularning har biri uchun alohida jonliq so'yib, osh tortib, dasturxon bezatish kerak. Muqaddas islom dinida bu kabi ishlardan qaytarilgan bo'lsa-da, ayrim kishilar “Marhumning oshini yeyish kerak, shundan unga savob yetib boradi” degan ahmoqona gaplarni o'zlariga shior qilib olishgan. Yaqin insonidan ayrilib, yupanch va tasalliga muhtoj turgan oilalar esa “Bir narsani bilarsan” deb

boshqalarning ra'yiga qarab, bor-budini sarflab, ta'ziya marosimlarini o'tkazishga majbur bo'layotir.

Chiroqchida marhum vafotidan keyin 40 kungacha haftanav payshanba va yakshanba kunlari “is chiqarish” odati bor ekan. Aslida bir qancha bekorch ayollar jamlanib, yech-ichib, gurungdan boshqa tayinli ish qilishmaydi. Dinimizda “Aza – uch kun” deya ta'kidlangan bo'lsa-da, kishilar “yetti”, “yigirma”, “qirq” deb ta'ziya bo'lgan uyga boraveradi.

Dehqonobod tumanida ta'ziya marosimiga kelgan kishiga 5 mingdan 20 ming so'mgacha pul yoki shu mablag'ga teng biror buyum berish odati bor. Mirishkorda 2–5 ming, Yakkabog'da 5–10 ming so'mdan tarqatiladi. Bundan marhumga na savob yetib boradi, na bir joy obod bo'lib qoladi. Modomiki shunday niyat bo'lsa, keyinchalik, vaqt va imkon topganda, ehtiyojmand oilaga marhumning nomidan yordam ko'rsatish mumkin va shunda savobli, foydali ish qilingan bo'ladi.

Ayrim hududlarda biror kishi 90–100 yoshga kirib vafot etsa, “Bu endi to'y” deb janoza tugar-tugamas qo'y so'yib, osh pishirishga kirishib ketadiganlar ham yo'q emas.

HUJJAT BOR-U IJRO YO'Q?!

Bunday o'ylab qarasa, o'zbekning oddiyroq to'yiga sarf bo'ladigan pulga bemalol biror biznes boshlash, tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yish mumkin. Biroq kamxari, ixcham to'ylar haqida odamlarning o'zida to'g'ri, ongli munosabat shakllanmasa, bu borada ijobiy natijalarga erishib bo'lmaz ekan.

2019-yil 14-sentyabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi kengashi va Senat kengashining “To'ylar, oilaviy tantanalalar, ma'raka va marosimlar o'tkazilishini tartibga solish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida”gi qo'shma qarori imzolangan. Afsuski, ushbu qaror ijrosi deyarli ta'minlanmayapti.

Tegishli hujjatda to'ylar, oilaviy tantanalalar, ma'raka va marosimlarda 200 nafargacha, mazkur tadbirlar munosabati bilan osh berish marosimida 250 nafargacha kishi qatnashishi, qo'shaloq to'ylarda 250 nafargacha, u bilan bog'liq osh berish marosimida 300 nafargacha kishi qatnashishi mumkinligi qayd etilgan va amalda ham bunga harakat qilishimiz darkor.

Milliy an'analarga yot, odob-axloq qoidalariga zid turli shoularni, ortiqcha vaqt va xarajat talab qiladigan to'ylar, oilaviy tantanalardan oldingi, tadbir davomidagi va undan keyingi qo'shimcha rasm-rusumlar (“kelin navkari”, “chorlar”, “ota ko'rdi”, “sep yoydi”, “quda chaqirdi”, “kuyov chaqirdi”, “kelin chaqirdi”, “tog'ora yuborish” va hokazolar), dafn etish va motam marosimlari bilan bog'liq ortiqcha tadbirlar (“yetti”, “payshanbalik”, “yigirma”, “qirq”, “yiloshi”, “pul tarqatish”, “mato ulashish” va hokazolar) o'tkazishga yo'l qo'yilmasligi kerak.

Eng asosiysi, imkoniyati bo'la turib, ixcham to'y o'tkazib, ortgan mablag'ini o'z hududi rivoji, yoshlar uchun yangi ish o'rinlari, ehtiyojmand oilalarga yordam berishga yo'naltirgan kishilar ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar orqali keng targ'ib etilsa, boshqalarga ham o'rnak bo'ladi.

Behzod SAYFIYEV

OG'RIQ

Yuz yil oldin jadid bobolarimiz “millat oyog'iga tushov” deb qoralagan to'y-hasham, ma'rakabozlik masalasi bugun ham taraqqiyotimiz, yo'lga g'ov bo'lyapti.

JAHOLATGA QARSHI “VAKSINA”

Tojikistonlik taniqli adib Sattor Tursunning bir hikoyasi bor. Qo'shnisi bilan hashamat bobida kimo'zardan charchagan hikoya qahramoni qotil yollab, unga o'zini o'ldirib, jasadini qo'shnisining hovlisiga tashlashni buyuradi. Mubolag'a zamiridagi achchiq haqiqat shuki, bebaho umrimizni loaqal bir lahzaga uzaytirolmaydigan keraksiz dahmazalar uchun atrofdagilar bilan kimo'zarga jonimizni jabborga berishga tayyormiz.

Janob payg'ambarimiz qizlari Fotima(r.a.)ni Hazrati Aliga uzatganlarida, bor-yo'g'i bir jonliq so'yib, kelinning sepiga bittagina po'stak berganlar va dap chalishni buyurganlar. Kuyovning sovut, qalqoni puli bir to'yga kifoya qilgan. To'g'ri, u davrda odamlar juda nochor yashagan, hozirgidek imkoniyatlar bo'lmagan. Lekin o'sha davrda payg'ambarimiz (s.a.v.) istasa, har qanday amirning to'yidan ziyodroq to'y qilish imkonini, albatta, topilardi.

Bugun sodir bo'layotgan ayrim voqea-hodisalarni o'z ko'zimiz bilan ko'rib, ijtimoiy tarmoqlar-u vaqtli matbuotdan o'qib, guvohi bo'lyapmiz: go'yoki biz dang'illama uy-joylar-u to'y-ta'ziyalar, yap-yangi mashinalar uchungina dunyoga kelgandekmiz. Mo'may pul topib, murod-maqsadiga yetish uchun aziz jonini garovga qo'yib, notinch xorijiy davlatlarga yo'l olganlar qancha. Mayli, halol non topib, orzu-havasini ko'ryaptimi, qandini ursin.

Ammo... Bir tanishim xorijda o'n yil ishlab, yemay-ichmay dang'illama hovli qurdi. Endi ko'chib kirmoqchi bo'lganda, “oting qurg'ur” dardi xuruj qilib qoldi. Davolanishga qo'lidagi bor dastmoyasi yetmagani uchun yangi uyni sotishga majbur bo'ldi. O'nikni o'tga, suvniki suvga bo'ldi.

Ba'zan kitob karvonlari, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar sabab Respublikaning turli viloyatlarida bo'lamiz. Bir safar Javdat aka degan o'qituvchi bilan gapimiz qovushib qoldi.

– Maktabimizga Eldor degan bir yigit ishga keldi, – hikoya qiladi u. – Endi universitetni bitirgan ekan. Talabalikda sirdaryolik bir qizni yaxshi ko'rib qolgan. Unga uylanish uchun oilasining ham roziligini olibdi. Ammo kuyov bo'lmishning otasi ko'p ichar, o'g'li uylanadimi-yo'qmi, farqi yo'q edi.

Yigit dastlabki maoshlari hisobidan uy-joyini ta'mirlatdi. Endi to'yga pul kerak. Shunga mendan katta miqdorda qarz so'radi. Yigitga rahmim keldimi yo' savobtalabligim tutdimi, otasini ichimda koyib-koyib, oilaviy umra ziyorati uchun yig'ib-tergan pulimning hammasini keltirib beribman, deng.

To'yga borib, ne ko'z bilan ko'rayki, kuyov dabdabaga zo'r berib yuborgan. Keyin bilsam, bu shovvoz katta bir amaldorning qiziga og'iz solgan-u to'y kuni kelinni o'z mashinasida olib ketish, to'g'rirog'i, o'zini ko'rsatish uchun men bergan qarzga yap-yangi “Lacetti” olgan ekan. Eng yomoni, qarzni yillar davomida bo'lib-bo'lib, bebaraka qilib bergani bois oilaviy ziyoratimiz qoldirildi. Moyana esa maydamayda bo'la, ro'zg'orga ishlatilib ketdi. Pul-ku qo'lniing kiri, lekin chillasi chiqmay, ikki yoshning gapi-gapiga to'g'ri kelmadi, shekilli, ish ajrimgacha bordi.

Aslida, yozuvchi Sattor Tursun hikoyasi qahramoni bilan o'sha o'qituvchi Eldor orasida deyarli farq yo'q. Biri uchiga chiqqan xudbin, baxil; ikkinchisi ayyor, ustomon. Ikkalasi ham dabdaba uchun hech nimadan toymaydi.

Qisqasi, ming qarg'aga bir kesak, deydilar. Ammo qorong'i shudgorga kesak otish ham befoyda. Aytmoqchimanki, yuz yil oldin jadid bobolarimiz “millat oyog'iga tushov” deb qoralagan to'y-hasham, ma'rakabozlik masalasi bugun ham taraqqiyotimiz yo'lga g'ov bo'lyapti.

Mening gapim bilan ham qurbaqa yaylovga chiqmas, lekin baribir jim turishga vijdonim yo'l qo'ymaydi. Bu og'riqli muammoni bartaraf qilish uchun targ'ibot-u tashviqotdan tashqari shaxsiy namuna shart va zarur. Chunki aksariyatimiz bu borada ham o'zgalarga “aq” bo'lishga ustamiz-u, to'y yo ma'raka savdosi boshimizga tushsa, el qatori dabdaba-yu as'asaning boshiga toj kiydirib yuboramiz. Demak, jaholatga qarshi “vaksina”ni avval o'zimizga urishimiz kerak.

Yahyoxon MAHMUDOV,
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi a'zosi

MILLAT FIDOYLILARI

Hujjatlarga ko'ra, O'zbekistonda inqilobga qadar o'zbeklar orasida yagona oliy ma'lumotli kishi Toshpo'latbek Norbo'tabekov bo'lgan. Bu haqda O'zbekistonning birinchi rahbarlaridan Akmal Ikromov o'z ma'rualaridan birida ta'kidlab o'tarkan, yig'ilganlarda uning hayoti, faoliyatiga qiziqish uyg'ongan. Chindan ham, u kim edi?

Toshpo'latbek Norbo'tabekov 1898-yili Toshkentning Olmazor mahallasida kosib To'ra-xon domla xonadonida tug'ilgan. "Beshikdagi bolaning bek bo'larin kim bilar?" deganlaridek bolalikda boshqalardan deyarli farqli jihati bo'lmagan Toshpo'latbek haqida jadidlarning nomdor nashrlaridan biri hisoblangan "Sadoyi Farg'ona" gazetasining 1915-yil 15-may sonida Ashurali Zohiriyning "Turkistonda birinchi yurist" maqolasi bosmadan chiqadi. Jumladan, unda quyidagi ma'lumotlar uchraydi: "...Toshkentdan shahrimizga kelib o'mashib qolg'on yosh Toshpo'latbek afandi Norbo'tabek o'g'li, avvalda Ho'qond rus-tuzem maktabida ibtidoiy tahsilni bitirgandan keyin Toshkent gimnaziyasiga keldi. 1909-yilda gimnaziyani bitirib chiqib, yana shu yilda Petrograd universiteti (dorifununi)ning yuridik fakulteti (huquq sho'bas)i ga kirdi. Onda 4 yil o'qig'ondin keyin 1914-yil 10-dekabrda Demidovskiy muzeyida podshohlik imtihonni ham berib, shahodatnomasini olib, Ho'qandga qaytdi.

Toshpo'latbek afandi shu yil 13-martda 18-raqamli farmoyish ila Toshkent shahrining sudyalik mansabiga tayin bo'linib, hozirdan tajriba (praktika) uchun Toshkent sud palatasiga kotib vazifasini ado qilib turadurg'on bo'ldi.

Toshpo'latbek afandi milliy tilni bir turkistonlik shakliy (ya'ni o'rischa aralashtirmasdan) gapirgani kabi o'qimgoq, yozmog to'g'risida ham bir mulladan yaxshiroq biladir.

Toshpo'latbek afandi Turkistonning tub yerli xalqidan ellik yilning yetishtirgan mevasidir... Shuni ham aytib o'tmoq kerakki, Toshpo'latbek afandi shahrimizning Rusiya mansabdorlari, ulug' savdogar-

BIRINCHI MILLIY YURIST

yoxud o'z huquqini himoya qilolmagan Toshpo'latbek Norbo'tabekov

Boku. 1920-yil 4-sentyabr. Suratda chapdan birinchi – Toshpo'latbek Norbo'tabekov s'yezd preziumida.

tashqi ishlar xalq komissarligi kollegiyasi a'zosi bo'lib saylandi.

Qahramonimiz 1919-1920-yillarda Turkistonda avj olgan fuqarolar urushi davrida Toshkent Eski shahar favqu-loddagi komissiyasida huquqiy maslahatchi, huquq bo'limi mudiri, muhim ishlar bo'yicha maxsus tergovchi bo'lib faoliyat yuritgan.

Uning xalqaro anjumanlardagi chiqishlari o'sha davrning taniqli siyosiy arboblari tomonidan yuksak baholangan. Xususan, 1920-yil 1–8-sentyabrda Boku shahrida o'tkazilgan Sharq xalqlari qurultoyida Turor Risqulov, Munavvar qori, Cho'lpon, Salimxon Tillaxonov, Rajab Muhammadov, Qudratilla Yunusiy, Obidjon Mahmudov, To'raqul Jonuzoqov, Zayniddin qori Nasriddinov, Hoji Safo Jo'raboyev singari turkistonlik millat fidoylari qatorida Toshpo'latbek Norbo'tabekov ham faol qatnashgan. O'shanda u qurultoyda sermazmun nutq so'zlab, sovet hokimiyatining mustamlakachilik siyosatini quyidagicha fosh qilgan: "Biz ozodlik, tinchlik va birodarlik shiorlari faqat qog'ozda emas, balki hayotda ham amalga oshishini talab qilamiz..."

U faqatgina o'zining huquq sohasidagi faoliyati bilan

cheklanmay, yangi iqtisodiy siyosatga o'tish davrida vayron bo'lgan Turkiston xalq xo'jaligini tiklashga salmoqli hissa qo'shdi. Markaziy xalq xo'jaligi kengashi vakili sifatida 1921–1923-yillarda Boku, Tbilisi va Kavkazortidagi boshqa shaharlarda bo'lib, hududlararo iqtisodiy va savdo aloqalarini mustahkamlashda jonbozlik ko'rsatgan.

Shuningdek, u mohir diplomat sifatida Buxoro xalq soveti Respublikasi muxtor vakolatxonasi rahbari Abdurahim Yusufzoda bilan birgalikda Rossiya va Buxoro Respublikasi o'rtasidagi iqtisodiy aloqa va hamkorlikni mustahkamlashga alohida e'tibor qaratadi. O'sha kezlari Buxorodan ipak, qorako'l, gilam, paxta, jun, qo'y terisi, qizilmiya ildizi kabi mahsulotlar bilan Moskva va boshqa shaharlarni ta'minlash bo'yicha SSSR va RSFSR o'rtasida shartnoma tuziladi. Bunda Toshpo'latbek Norbo'tabekovning o'rni va xizmati katta bo'lgan.

O'rta Osiyoda milliy-hududiy chegaralanish o'tkazilganidan keyin O'zbekiston SSR Xalq Komissarlari Soveti tuzilib, unga 1925–1937-yillarda Fayzulla Xo'jayev raislik qilgan. Hujjatlarga ko'ra, Fayzulla Xo'jayevning shaxsan o'zi Toshpo'latbek Norbo'tabekovni ish

boshqaruvchi lavozimiga tavsiya qilgan.

1925-yil fevralida Buxoroda o'tgan O'zbekiston sovetlari birinchi qurultoyida faol qatnashgan Toshpo'latbek Norbo'tabekov oradan bir oy o'tar-o'tmay – mart oyida O'zSSR adliya xalq komissarligi kollegiyasiga a'zo bo'lib saylangan.

Ma'lumotlarga ko'ra, u o'zi to'lg'azgan shaxsiy varaqasida "Qaysi tillarda erkin gaplasha olasiz?" degan savolga "fors, rus, turk, qozoq, o'zbek, fransuz, lotin tillarini bilaman" deb javob qaytargan. Lekin u o'zining qat'iy dunyoqarashiga ega bo'lgan shaxs sifatida sovet siyosatchilari bilan til topisha olmadi.

Toshpo'latbek Norbo'tabekov butun umri davomida sidqidildan mehnat qilsa-da, tub aholi manfaatlarini ustuvor qo'ygani uchun sovet rejimi tomonidan ta'qib va tazyiq ostida yashashga majbur bo'ldi. Tabiiyki, yuragi millatga muhabbat bilan limmo-lim qahramonimiz o'z hammaslklari qatori mash'um 37-yilning qatag'on mashinasi domiga tashlandi.

Taassufki, qahramonimizning keyingi taqdiri haqida aniq bir ma'lumot yo'q.

Rustambek SHAMSUTDINOV,
tarix fanlari doktori,
professor

XOTIRA AZIZ

QATAG'ON QURBONLARI

(Davomi. Boshlanishi o'tgan sonlarda).

Nuriddin Mahmudxo'jayev – 1904-yili Qozog'iston SSRning Burchmulla qishlog'ida tug'ilgan. Millati o'zbek. Marg'ilon shahar partiya qo'mitasi kotibi, O'zbekiston SSR Davlat rejalashtirish qo'mitasi raisi lavozimlarida ishlagan. 1934-yilda Moskva shahridagi Butunitiffoq Rejalashtirish akademiyasiga o'qishga yuborilgan. O'zbekiston SSRda aksilinqilobiy tashkilot ishi bo'yicha surishtiruv jarayonida Nuriddin Mahmudxo'jayev ushbu tashkilot a'zosi sifatida ayblanib, Ichki ishlar xalq komissarligi xodimlari tomonidan 1937-yil 21-noyabrda hibsga olingan. Tergovda u "Milliy istiqlol" tashkiloti a'zosi bo'lgani qayd etilgan. Ayblov xulosasiga ko'ra, aksilinqilobiy tashkilot topshirig'iga binoan O'zbekiston xalq xo'jaligi uchun zararli bo'lgan rejalarni tasdiqlashda to'g'ridan to'g'ri ishtirok etganlikda, qishloq xo'jaligi xalq komissariyati tomonidan zararli ravishda qasddan kamaytirilgan rejalarni tasdiqlash orqali bir qancha hosildor yerlarni yaroqsiz holga keltirganlikda ayblangan. Tergov jarayonida Mahmudxo'jayev chet el razvedkalari foydasiga josuslik qilgan deb topilgan. U 1938-yil 4-oktyabrda SSSR Oliy Sudi harbiy kollegiyasining sayyor sessiyasida O'zbekiston SSR Jinoyat kodeksining 57-1, 63-va 67-moddalariga ko'ra otuvga hukm qilingan. Jazo o'sha kuni ijro etilgan.

Nuriddin Mahmudxo'jayev 1957-yil 1-avgustda reabilitatsiya qilingan.

Mirzakarim Mirzarahmatov – 1897-yili Toshkentda tug'ilgan. 1918-yildan so'l eserlar partiyasi, 1919-yildan VKP(b) a'zosi bo'lgan. 1921-yili Toshkent uyezd ijroiya qo'mitasining raisi lavozimida ishlagan. 1934-yili Moskva-dagi Butunitiffoq Sanoat akademiyasini tamomlaganidan so'ng Toshkent to'qimachilik kombinati direktorining o'rinbosari lavozimiga tayinlangan va u yerda sovet hokimiyatiga qarshi munosabatda bo'lgan muhandislar: Temurbek Qozibekov, Fabbax Tursunov va Alovuddinovni jalb etgan holda milliy kontrrevolyutsion guruh tashkil qilgan. 1937-yil 4-avgustda "Milliy ittihad" tashkilotida faol bo'lganlikda ayblanib hibsga olingan. Aybnomaga ko'ra, Mirzarahmatov bu tashkilot topshirig'i bilan o'zbek ishchilari orasida tirib olib borib, ularni tashkilotga yollashga harakat qilgan. Shuningdek, u tashkilot topshirig'iga binoan bosmachi qo'shinlarini qurol-yarog' bilan ta'minlashda ishtirok etganlik va bosmachilikni tashkil etish choralari muhokama qilganlikda ayblangan. Mirzakarim Mirzarahmatov O'zbekiston SSR Jinoyat kodeksining 58-, 63-, 64-, 65-va 67-moddalari bo'yicha 1938-yil 8-oktyabrda SSSR Oliy Sudi harbiy kollegiyasi sayyor sessiyasi tomonidan otuvga hukm qilingan, hukm o'sha kuniyoq ijro etilgan.

Qori Eson Xonto'rayev – 1884-yili Buxoroning Sabzinor qishlog'ida tug'ilgan. "Milliy ittihad" tashkilotining sobiq a'zosi. Hibsga olingan vaqtda o'qituvchilik bilan mashg'ul bo'lgan. Aholi orasida millatchilik, aksilinqilobiy targ'ibot olib borganlikda, ishonuvchan musulmonlarni birlashtirishga va sovet hokimiyatiga qarshi kurashishga chaqirganlikda, xalq dushmanini yoqlaganlikda ayblangan. 5568-sonli ish bo'yicha jinoiy javobgarlikka tortilib, 10 yil mehnat tuzatuv lageriga hukm etilgan. Jazo muddati 1937-yil 27-avgustdan hisoblangan.

Azizbek MAHKAMOV,
tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori
Nigoraxon AKBAROVA,
muzey ilmiy xodimasi

(Davomi kelgusi sonda).

YANGI NASHR

JADIDLAR UYG'OTGAN JAMIYAT

"Туркестанский курьер" gazetasining 1913-yil avgust sonlaridan birida chop qilingan suhbatda "Endilikda xonlik butun kuchini mamlakat ichki taraqqiyotiga qaratmog'i lozim. Birinchi navbatda ma'rifatga, so'ngra savdo-sanoatga. Xivani Osiyoning qo'q davlatlari qatoridan chiqarish vaqt keldi. Xalq ekrin nafas olmog'i kerak!" degan jumlar bor. Gazeta muxbiri bilan suhbatda shu fikrlarni aytgan inson – xonlikning bosh vaziri Islomxo'jaga maqolani o'qish, afsuski, nasib etmaydi. U o'sha yilning 9-avgustida yollanma qotillar tomonidan o'ldiriladi.

Xorazm jadidlik harakatining yetakchilaridan biri bo'lgan Islomxo'ja xalqni ilma'rifatga oshno etish borasida faqat so'zda emas, amalda ham harakat qilgan zot edi. Vaqtli nashrlarda bosh vazirning jadid maktablari ochish uchun yuz ming rubl ehsan qilgani haqida xabar bosilgan. Aynan jadidlar tashabbusi va mablag'lari hisobidan xonlikda 1905–1917-yillarda 8 ta jadid maktabi ochilib, ularda 260 nafar yoshlar ta'lim olishgan. Natijada, jadidlar uyg'otgan jamiyatda xonlik tuzumini tubdan isloh qilishga bel bog'lagan "Yosh xivaliklar" firqasi dunyoga kelgan.

Ma'rifatparvar jadidlar ta'siriga tushgan birinchi o'zbek suratchisi va kinooperatori Xudoybergan Devonov ro'y berayotgan

o'zgarishlarni foto va kinoxronikalarida tarixga muhrlagan.

Xonlikda yigirma yil (1904–1924-yillar) qizg'in faoliyat yuritgan jadidlar o'zlaridan yaxshi nom, eng asosiysi, avlodlarga saboq va matonatni meros qoldirishdi.

Yurtimizda jadidlik harakatiga shu kun nuqtayi nazaridan baho berish amaliyoti ketayotgan hozirgi davrda bir asr ilgari yashagan, el-yurt zehniyatini uyg'otish uchun boshlarini kundaga qo'ygan tabarruk insonlar hayoti, faoliyati haqida ilmiy izlanishlar olib bormoq, kitoblar chop qilmoq g'oyat muhimdir. Shu ma'noda yaqinda poytaxtdagi "Adad Plyus" nashriyotida chop qilingan "Xorazmda jadidlik: siyosat, adabiyot, san'at va ma'rifatda" nomli kitobni yosh avlodni o'tmishimizdan boxabar qilish yo'llidagi katta qadamlardan biri deb hisoblash mumkin.

Kitob yetti bobdan iborat. "Jadidlik nima?", "Xorazmlik jadidlar", "O'lka taraqqiyoti va rivojlanishining fidoylari", "Jadidlik va yoshlar" kabi boblarda nafaqat jadidlar hayoti va faoliyati haqida ma'lumot beriladi, balki o'sha davrda amalga oshirilgan keng ko'lamli o'zgarishlar arxiv hujjatlarini "gapirtirgan" holda izchil bayon qilinadi.

1924-yil avgust oyida Toshkent va boshqa shaharlarga o'qish uchun Amudaryo orqali kemada ketayotgan bir guruh yoshlar jismonan mahv

qilinadi. O'z vaqtida bu qonli voqeadan sovet hokimiyati targ'ibot quroli sifatida foydalanib, tomonlarni bir-biriga qarshi qo'ygan. Ularni "ma'rifat qurbonlari" deb atab, nomlari abadiylashtirilgan, qanchadan qancha asarlar yozilgan. Qo'limizdagi kitobda esa mualliflar alohida bobda ushbu qonli voqeani ta'sirli hikoya qilish asnosida tarixiy haqiqatga hozirgi kun nuqtayi nazaridan qarashni unutishmagan. Bu voqea aslida yoshlarni ilm olishga da'vat qilgan jadidlar qarashlarining davomi sifatida ko'rsatilgan.

Mazkur kitob taniqli jurnalist Sharqiya Eshchonova, ma'rifatparvar ziyoli Rahimboy Qurbonov, o'lkashunos Baxtiyor Quryozov va jonkuyar tashkilotchi Sardorbek Polvonovlarning mashaqqatli mehnatlari samarasidir. Undan o'sha davr ruhi, qiyofasini aks ettiruvchi yuzdan ortiq suratlar ham joy olgan. Bu esa tarixiy shaxslar, joylar va o'sha zamon muhiti haqida kengroq tasavvur qilishga imkon berishi shubhasiz.

Yaqinda Mahmud Zamaxshariy nomidagi viloyat axborot-kutubxona markaziga yo'lim tushdi. Ikkinchi qavatga ko'tarilayotib o'ychan qiyofadagi yosh yigitga duch keldim. Yoshlarning mutolaa uchun kutubxonalarga qatnashi quvontirdi. Uning kimligi va nimalarni o'qiyotgani bilan qiziqdim. Urganch davlat universiteti talabasi bo'lgan yigit

hayajonlangancha fikrlarini bildirdi: "Ikki kunki, bu yerga o'qishdan bo'sh vaqtimda qatnab "Xorazmda jadidlik..." kitobini o'qiyapman. Atigi bir asr ilgari bo'lib o'tgan, bizlar bexabar qanchadan-qancha voqealikka bor ekan. Bizlar bilgan-bilmagan tarixiy shaxslarni aytimg!"

Garchi besh yuz nusxada chop qilingan bo'lsa-da, allaqachon barcha axborot-resurs markazlariga tarqatilib, ko'p sonli o'quvchilar ixtiyoriga havola qilingan kitobga "Oq yo'l" tilamoq, fidoyi mualliflariga minnatdorlik aytmoq burchimizdir.

Ro'zimboy HASAN,
O'zbekiston Yozuvchilar
uyushmasi a'zosi

QILMISH-QIDIRMISH

U tug'ilganida ota-onasi juda baxtiyor edi. Ayniqsa, Bahodir aka-ning shodligi ichiga sig'mas, naslining davomchisi, uyining chirog'i dunyoga kelganidan o'zini qo'yarga joy topolmasdi. Katta orzular bilan chaqaloqqa Murodjon deb ism qo'yishib, el oldida boshimizni ko'klarga ko'taruvchi murodimiz bo'ladi, deya niyat qilishgandi.

Ammo yolg'iz o'g'il ota-onadan ko'ra ko'chadagi o'rtoqlariga mehribon bo'lib o'sdi, ular uchun vaqtini ayamaydigan, ulfatchilik bazmlarini kanda qilmaydigan bo'ldi. Maktabni bitirgach, institutda tahsil olishni istamadi, do'stlariga qo'shilib, qo'l telefoni savdosi bilan shug'ullanib yurdi-da, keyin bu ishini ham tashlab qo'ydi. Ko'chadan beri kelmay, sandiroqlab yuradigan odat chiqardi. "Matiz" avtomashinasini ijaraga olib, kira qilib yurgan Bahodir aka o'g'lini band qilish maqsadida kalitni uning qo'lga tutqazdi: "O'g'lim, kechqurunlari mashina boshqarishga ko'zim o'tmay qoldi, sen hali yoshsan, men kunduzi, sen kechqurun ishlasak, ijara pulini to'lashga ham, o'rtirib jamg'arishga ham yetadi. Shaharda kecha-yu kunduz odam to'la. Qani, bugundan ishini boshla". Haqiqatan ham, bir qo'ldan ikki qo'l yaxshi ekan. Ota-bola birga ishlagach, ro'zg'orga ancha baraka ina boshladi. Onaizor esa, o'g'lining boshini ikkita qilish uchun tezroq kelin olishga intilar, yaxshi qizlarni daraklay boshlagandi.

Biroq ularning xursandchiligi uzoqqa cho'zilmadi. Murodjon avgust oylarida Umida ismli qiz bilan tanishib qoldi-yu, shap etib uning tuzog'iga tushdi. Endi topgani ikkisining xursandchiligiga sarflanar, otasiga kam pul tutqazardi. Bahodir aka buning sababini so'raganida, "Ko'chada odam kamayib, taksi ko'payib ketgan" deya bahona qilardi. Murodjon ish boshlashidan oldin Umidaga sim qoqar, uni mashinasiga mindirib olib, kirakashlik qilardi. Keyin tungi restoranlarda ovqatlanishib, ko'ngil-xushlikni davom ettirishardi. Sal o'tmay, ularning safiga Umidaning dugonasi Madina ham qo'shildi.

Bugun bizni shahar chetidagi oshxonaga olib boring, u yerda zo'r baliq pishiradi-da, — barvarakayiga yalinishga tushdi qizlar muloyim ohangda. O'zining ham qorni ochqab turgani uchun Murodjon qarshilik bildirmadi. Bugungi "mullajiring"ni sanab ko'rdi, mo'ljalga yetadi.

— E, anavidan olmaymizmi, sho'rtakkina baliq bilan zo'r ketadi, — ko'rsatkich barmog'i bilan tomog'iga chertdi Madina. — U yerda ichlik berishmaydi.

TARMOQLARDA NIMA GAP?

“ODAMLARGA ISHONISH KERAK!”

Ishdan qaytishda non olmoqchi bo'lib, bir nechta novvoyxonalardan o'tib keldim. Nogoh yo'l chetida turgan "Non" yozuvini ko'rib to'xtadim. Kolyaskada usti o'ralgan non, to'rt ming degan yozuv bor. Ammo sotuvchi yo'q. Shu atrofda to'rt beshta darvozani taqillatdim, hech kim chiqmadi, chiqqaniyam bizniki emas, deyishdi.

Nima qilishni bilmay tursam, bir yigit: "Aka nonni olib, pulni ko'yib ketaver" dedi. Non o'ralgan adyolni ko'tardim, dimog'imga issiq non tafti gup etib urildi. Boz ustiga o'zim yaxshi ko'radigan chapchak non ekanligi uchun garchi ehtiyoj 4 ta bo'lsa ham 10 ta olib, pulini adyol tagida qoldirdim. 10 ta nonni pulni ustiga taram o'n ming qo'shib ham qoldirdim. Uyg'a kelib endi kiyim almashtiraman deganimda, bir do'stim telefon qilib chaqirib qoldi. Zarur ish dedi. Tezda yetib bordim, ish bitgach yana o'sha non turgan joydan o'tishga to'g'ri keldi. Qarasam, bir o'smir yigitcha turgan ekan. Non tugagan. Men unga yarim soat oldin non olmoqchi bo'lganimni, ammo hech kim yo'qligi uchun ketib qolganimni aytib, nega shu yerda turmaysan, dedim. Nonni birov indamay ko'tarib ketsa, nima qilarding, deya tanbeh ham bergan bo'ldim. U esa novvoyxonada o'zi va akasi ishlashini, nonni qo'riqlab o'tirishga vaqti yo'qligini, hali shu paytgacha nonning puli sira kam chiqmaganligini aytarkan, odamlarga ishonish kerak, dedi.

Nonni sotib bo'psan, nega ketmayapsan, desam, e, aka, kimdir o'n ming ortiqcha pul tashlab ketibdi, adashib bergani esiga tushsa, qaytib kelar, deb turibman, dedi...

Yosh bolaning toza qalbi, ishonchi, beg'uborligini ko'rib, shubha — gumonlarga borganimdan, uni sinamoqchi bo'lganimdan uyalib ketdim. Asta moshina tomon yurarkanman, dunyoning buzilib ketishiga yo'l qo'ymaydigan bu yigitchaning gaplari miyamni, vujudimni egallab olgan edi: "Odamlarga ishonish kerak!"

Maqsud JONIXONOV,
Facebook

YENGILTAKLIKNING OG'IR OQIBATI

Madinaning taklifi Murodjonning ishtahasini battar qitiqlab yuborgandi, yugurib borib do'kondan bir shishani qo'tiqqlab chiqdi.

— Madi, san baloniyam bilasan, — aytilgan joyga yetib kelishganida qizning yelkasiga qoqdi Murodjon. — Qish chillasida

tashlandi boyagina mushukdek muloyim turgan qiz. — Sen shu yerga olib kelib, majburlab ichirmaganingda, shunday bo'lmasdi. Endi uzat!

— Nima, seni bu yerga men majburlab olib keldimmi, rahmating shumi hali?

— Ha, sen olib kelding, hamrang

sovuqni aroq kesadi, ayniqsa, ulfatlar bilan issiqqina xonada otamlashishning gashti boshqacha-da.

— Ha, men yaxshi bilaman, — ko'zlarini suzdi Madina. — Faqat yana bitta shisha bo'lsa zo'r bo'lardi-da. Negadir ertalabdan tomog'im taqillaydi.

Navbatdagi taklif ham bajarildi va aroqxo'rlik boshlandi.

— Voy boshim, tars yorilib ketay deyapti, voy boshim, — kayfi oshib qolgan Madina boshini orqaga tashladi.

— Kamroq ichish kerak edi, — Murodjon Madinaning oldida turgan ichimlik quyilgan stakanni qo'lga oldi. — Bo'ldi, boshqa ichma.

— Menga ber, — qo'lini Murodjonaga cho'zdi Madina boshini bazo'r ko'tarib.

— Yo'q, bermayman, bo'ldi.

— Ber bu yoqqa deyaipman, — endi ko'zlaridan g'azab sachratib Murodjonaga

shunaqasalar, — qizning ovozi da yig'i aralash gina paydo bo'ldi, u nimalarnidir gapirib tinmasdi. — Ko'rgani ko'zim yo'q senlarni!

Madina endi oshxonani boshiga ko'targudek qilib bor ovozi chiqardi. Xavotirga tushgan oshxona xodimlari ularni o'rab olishganida Murodjon uyalganidan Madinani yetaklab mashina tomon yurdi.

— Tort qo'lingni! — Madina bir siltanib qo'lini tortib olar cho'i yerga gursillab yiqildi.

Murodjon Umida bilan birgalashib uni mashinaning orqa o'ringidig'iga yotqizdi-da, gazni bosdi. Mashina yeldek uchib borar, Madina esa yigitni haqoratlashdan tinmasdi. Sabr kosasi to'lgan Murodjon mashinani bir qo'li bilan boshqargan holda qizning yuziga tarsaki tortdi.

— Hali shunaqami, mana, mana! — qiz endi uchli poshnalari bilan oynani tepa boshladi.

Oynaning qirilgani shirakayf Murodjonning g'azabini battar qo'zitti. Qarasa, qiz tinchlanmaydigan, qo'rqitmasa bo'lmaydi. Shu maqsadda xayoliga kelgan gapni aytdi:

— Ovozignini o'chirsang o'chir, bo'lmasa ustingga benzin sepib yoqib yuboraman, kuling ko'kka sovriladi.

— Hih, — pisand etmadi Madina. — Qo'lingdan keladigan ishini gapirsang yaxshi bo'lardi. Sendaqalarning ko'pini ko'rganman. Hecham qo'rqmayman.

— Baribir meni qo'rqitolmaysan, — Madina tag'in gerdaydi. — Bu qilmishing uchun hali javob berishingga to'g'ri keladi, ustingdan arz qilaman seni, cho'chqa!

— Shunaqami? Arz qilishga ulgur-maysan, alvasti, kuning bitdi, — Murodjon idishdagi benzinni Madinaning boshidan quya boshladi. — Mana senga, mana, — idishni silkilatib oxirgi tomchisigacha qizga sochdi.

— Qani davom et-chi! — benzinga cho'milib, og'zidan yonilg'i oqib turishiga qaramay Madina gapdan qolay demas, qaytanga, qah-qah otib kulardi.

— Hozir ko'rasan, — Murodjon cho'ntagiga qo'l suqdi-da, yondirgichni chiqardi va Madinaning boshi uzra tutib o't oldirdi...

Lop etib alanga olgan Madina chin-qirgancha keng dalalar bo'ylab yugurar, tuproqqa yonayotgan qizning o'tli qadamlari bosilardi. Qilg'ilikni qilib bo'lgan qotil yonayotgan ulfatiga yordam berish va uni qutqarish o'rniga allaqachon juftakni rostlab qolgandi. Keng dalalar bo'ylab yugurgan otash vujud axiiri yerga quladi...

Buzoqning yugurgani somonxonaga, deganlaridek Murodjon Adizov ham uzoqqa qocholmadi. Jinoyat ishlari bo'yicha Zangiota tuman sudi unga 20 yil muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosini tayinladi. Ha, yengiltaklikning javobi og'ir bo'ladi. Eng yomoni, hali chimildiq ko'rmagan yigit va qiz orzumand ota-onaning, qarindosh-urug'larning yuzini shuvut qilib ketdi...

Nurxon ELMIRZAYEVA, jurnalist

— Hazillashmayapsizmi, Murod aka? —

BIR QULTUM HAJV

“QURG'UR” MINAN “OTISHMA”!

Erkaklar bayramini nishonlash uchun bir gala armiya ko'rmagan qorinboylar “anov o'lgur” bilan “otishma” qilgani Chori shilpildog'ni tapchaniga yig'ilidik. Bu yog'i molni tuyog'i — halpana! Boshida no'vbat no'vbat degandik, gali kelganda qisir ammasi tug'ib qoladiganlar, kuchugi bolalab, ko'zi ochilmaguncha uydan chiqolmayman degan xotinparvarlar, yonboshi og'rib, tabibga silatgani oqsoqlanib chopchichlar ko'payishib qoluvdi. Eskidan qolgan gap bor: Dard kelganda tuqqaning emas, tugganing yaraydi. Bizni tuguncha “archa bayram” o'tguncha ekan.

Chori shilpildog'am buvam davridagi pishiqlardan. Bular o'zi urug'i bilan qo'yichon. Mana, masalan familiyasi Norqo'ziyev, otasi Qo'chqor qassob, akasi To'xliboy, o'zi Chori, ukasi Panji! Tag'in tupkani tagida tiklangan tapchanga “Yog'du somsaxonasi” deb ot qo'yvolganiga o'laymi? Somsasiyam nomiga mos. Bir tishlasang, yog'i duv-duv to'kiladi. Palaxsa-palaxsa charvi! Eshigiga “Open” deb yozilgan sabzixatga osilgan. O'lib ketay agar, kundizi chiroq yoqasanni, kechasimi, jarchi yollab izlaysanmi — bu yaqin atrofda ingiliz degan janivor urug'likkayam yo'q. “Bu nima qiliq” desang, uzun mo'ylovini tarab-tarab (oshdan qil chiqsa, shundan ko'ravering) “Zamon minan hamnapas!” deydi, tavbangdan ketay! Shularni o'ylab o'tirganimda yostiqni qo'tiqqa qistirgancha yonboshlab tilpon kavlayotgan Abdunabi sharaqlatib kulvorsa bo'ladimi? Qo'lidagi matahini olib qarasam, mundaq deyilgan: “Bir ochopatcha sho'rtumshuq bir bechora jonzodni — ko'lvor ilonni tiriklay utib, hayotiga zomin bo'ldi. Alqissa, bola-chaqasini yetim, ojizasini tul qoldirdi. Buning uchun norasidalar tuxumdan chiqib, kamol topguniga qadar marhumning yetim-yesiriga har oy 7,5 milyo'n tovon puli, qorin puli, bosh puli to'laydig'on bo'ldi!” Tavbangdan ketay! Bularga nima kasal tegdi o'zi? Hali qarasang, biri og'zi-burni bog'langan, tirnog'i “manikyur-pedikyur” qilingan ayiq bilan kurash tushadi, hali qarasang, birov o'psang malikaga do'nadigan qurbaqani yorib, almisogdan qolgan yarasiga bog'laydi. Boshqasi esa bozorto'rvaga yashirib, mamlakatga nil timsodidan besh-olti bosh olib kirarda, yana birov Qizilqum cho'llarida playajda yotganday kakosga botirilgan naychadan sharbat so'rib, ayshini surayotgan, umrida echki zotini ko'rmagan echkiemarni popga tiqib sotarda qo'lga tushadi. Tag'in bu millat kitob o'qimaydi deb og'iz yirtishadi! O'qiyapti! Baloday o'qiyapti! O'qimasa, “Qizil kitob”ga kiritilgan nimaki bo'lsa, hammasini nomma-nom urug'ini quritarmidi? Eng avvali olarman tomon jilpanglab “Chantrimore-e” desa, o'ljani lippaga qistirib “Kalamakatore-e” deb irlg'ishlamaslik kerak!

Shuytib, Abdunabi ikkov tilponga tikilib turgandik, Boymurod shilqim “bitta o'pay” deb ikkovni quvib qolsa deng! Bu dumbulni odati shu.

Qittay-qittay tomog'idan o'tib, qulog'i qizisa, chipqoni childirma bo'ladi: “Oh, Lizajon, voh, Lizajon, qaydasan?” Bu janivor munday bizga o'xshab gazet-pazet o'qisaydi, dunyoning manaman degan do'vlatlariyam “Tamom! Mundan baqi er kishi er kishini o'pishi taqiqlanadi! Teng-tengi minan, tezak qopi minan!” deganidan boxabar bo'lardi! Kechga borib bu sho'rtumshuqni darvozaga bir amallab suyab, jiringloqni bosib, xotiniga topshirdik-qochdik.

Xullas, bugunga yetar. Kamera, stop! Davomiga ashilla berroramiz: (Iloji bo'lsa, “Ko'k jiguli” ohangida tebranib kuylansun) “Internet degan “kalmar” yosh-u qarini tutdi, “Tik-tok”ka kirgan chollar kampirini unutdi. Manam yengni shimorib, yengaman dedim vaqtini, Kunlarimni “Feyzbuk”, umrimni “Yutub” yutdi. Bir qo'lmda tilpon-u, bir qo'lmda obdasta Tahoratga kirgandim “reyls” suvni sovutdi. Bu dunyoni shattalab o'tgan edi Shoh Mashrab, Bugun “reklom” nomusning ketiga urib o'tdi. Yurtimning olimlari tanildi ilm izlab, Biri o'zni ishkofda “kola” bilan tanitdi. Munis ayol ortidan kuzatdi el to'qqiz oy, Kindigini kesguncha “megabayt”ni quritdi. Tilponi quvvati ham, umri ham bitar damda Boboqand vaysay-vaysay, bironvan “vay-fay” kutdi.

Otaqo'zi Dodaxo'ja o'g'li BOBOQAND
Chohorshanba. Hijriy 1446-yil.
Rajab oyining 22-kunida sarxush bitdim.

Jadid

Muassislar:

O'ZBEKISTON
YOZUVCHILAR UYUSHMASI

RESPUBLIKA MA'NAVIYAT
VA MA'RIFAT MARKAZI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
FANLAR AKADEMIYASI

MILLIY MASS-MEDIANI
QO'LLAB-QUVVATLASH
VA RIVOJLANTIRISH
JAMOAT FONDI

“SHAHIDLAR XOTIRASI”
JAMOAT FONDI

Bosh muharrir:
Iqbol Mirzo

Mas'ul kotib:
Shuhrat Azizov

Navbatchi muharrir:
Muhayyo Pinafasova

Sahifalovchilar:
Erkin Yodgorov
Nigora Tosheva

Tahririyatga yuborilgan maqolalar
muallifga qaytarilmaydi va ular
yuzasidan izoh berilmaydi.

Gazeta 2023-yil 26-dekabrda
O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti Administratsiyasi
huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligi
tomonidan 195115 raqam
bilan ro'yxatga olingan.

Kirill yozuvidagi adadi — 7 559
Lotin yozuvidagi adadi — 12 551
Media kuzatuvchilar — 19 286
Buyurtma: G — 140.
Hajmi: 4 bosma taboq, A2.
Nashr ko'rsatkichi — 222.
Tashkilotlar uchun — 223.
1 2 3 4 5 6

Manzilimiz:

Toshkent shahri,
Shayxontohur tumani,
Navoiy ko'chasi, 69-uy

Telefonlar:

Qabulxona: (71) 203-24-20
Devonxona: (97) 745-03-69
jadidgzt@mail.ru (71) 203-24-17
Jadid_gazetasi@exat.uz

“Sharq” nashriyot-matbaa
aksiyadorlik kompaniyasi
bosmaxonasi.

Bosmaxona manzili:

Toshkent shahri,
Buyuk Turon ko'chasi, 41-uy.

Bosishga topshirish vaqti: 21:00
Bosishga topshirildi: 22:00
Sotuvda narxi erkin.

www.jadid.uz